

Vallespir 7

REVISTA CULTURAL I LITERÀRIA

Editat pel Centre Cultural Català del Vallespir

Tercera època - Primavera 2011

Vall expira, vall inspira

Colette Planas,
poetessa nord-catalana

5 euros

Y. DUCHÂTEAU

Les deux premiers ans de
Déodat de Séverac à Ceret

TERESA REBULL

"Tot cantant" de Teresa
Rebull, Ed. Columna

M. SARGATAL

"El culte al Pellot",
un text d'anticipació

CI. SERRAHIMA

Una exposició al Museu
d'Art Modern de Ceret

CONSELL DE REDACCIÓ

Andreu Balent
Martine Berthelot
Josiana Cabanas
Yves Duchâteau
Joan Pau Escudero
Michèle Falgueres
Xavier Luna-Batlle
Henri Loreto
Margarida Planell
Gentil Puig-Moreno (Director)
Miquel Sargatal
Maria Teresa Sinyol
D.A. Vargas

Edita:

Centre Cultural Català del Vallespir
2, carrer Pierre Camo
66400 CERET

g.puig-moreno@wanadoo.fr
Portal: www.portal-vallespir.cat
Tel: 04 68 87 60 90
Tel: 00 33 468 87 60 90

Disseny i Maqueta:

Teresa Sinyol (Figueres)

Impressió:

Coop. Gramagraf
08911 Badalona

Portada:

Foto de Jordi Navarro i Fisas

Difusió:

Llibreries pàgina 30

Fotografies:

Arnau Andreu
Andreu Balent
Montserrat Cailà
Jean Paul Escudero
Paola Escudero
Jordi Navarro Fisas
Josep Gibernau
Miquel Delemme
M.D.S. fonds E.D

Il·lustracions:

Berthold Mahn
Teresa Sinyol

Documentació:

Maria Grau (Univ. de Perpinyà)
E. Loreto (Arles de Tec)
D.A. Vargas (Ceret)

Suscripció:

Vallespir: 7 euros per número
Europa: 10 euros per número
Pagament per xec a l'ordre del
Centre Cultural Català del Vallespir
2, carrer Pere Camo
66400 CERET

ISSN: 1147-923X

Correu del lector

Des de Florència, Toscana. Dempuèi que conèisse Gentil, conèisse tanben son activitat per la cultura catalana, que la revista Vallespir n'es la bèla pròva e que m'interessa fòrça. Cau de coratge per aquela empresa dins un país coma França, lo mai nacionalista e centralizat de tota Europa, envescada dins son immobilisme, que reconèis soncament la lenga francesa e qu'es gaire favorable ais autreis espacis culturals. M'agrada per aquò de legir de nòvas de Ceret ("vila coronada de cireres tot el maig", coma l'escriguèt Josèp-Sebastià Pons...) amb d'articles sus tótei leis aspèctes de la vida culturala del Vallespir, passada i presenta, que sèns aquò ne seriáu pas assabentada. Coneissiáu pas per exemple lo Memorial de l'Exil de la Jonquera. Fouguère esmoguda per leis articles d'istòria, que i vese mai clar dins lo detalh d'aquèleis eveniments. Mai legiguère tanben amb fòrça plaser lo retrach de Maillol que me remeteguèt en memòria l'imatge d'aquel esculptor qu'aime dempuèi totjorn. M'agradariá tanben de vèire mai sovent dins la revista d'escrichs en occitan o pertocant Occitània, qu'es dins una situacion encara mai dificila que Cata-lunya Nord, pr'amor que ten pas una capital de sostenh coma Barcelona... E mai que i aguèsse de relacions entre Vallespir et lei revistas de cultura occitana. Caudriá prene lo partit d'embessonar mai fòrt aquèlei doas lengas sòrres. Bon coratge per l'avenidor!

Fausta Garavini, professora de literatura, universitat de Florència.

Des d'Agullana, Alt Empordà. L'an passat vaig contactar amb en Gentil Puig. Les noves tecnologies ens van oferir la possibilitat d'intercanviar opinions i de col·laborar en la difusió de les activitats que des d'Agullana vam organitzar per commemorar els 70 anys de l'exili del 39. Fa uns mesos, ens van conèixer a Figueres i després d'intercanviar i de parlar de la revista "Vallespir" núm.6 hem continuat en contacte. Vull aprofitar aquest espai per felicitar a totes les persones que treballen i col·laboren en aquesta publicació per la seva rigorositat i riquesa d'informació. El que més valoro és l'esforç que es fa per recuperar la memòria de la nostra història. També vull agrair tot l'esforç que des de Catalunya del Nord esteu fent dins del món escolar amb les generacions més joves. Continueu treballant per tal de connectar les diferents generacions, les quals es troben a banda i banda de L'Albera. Continueu endavant amb aquesta iniciativa, la necessitem ! Crec que aquells que ens trobem en una etapa de càrregues familiars, laborals i de formació ens toca poder beure de la font de l'experiència. La generació que en els anys 60 i 70 vàreu lluitar i manifestar-vos per consolidar els drets socials i laborals dels estats europeus que engegaven motors cap a un nou estat del benestar on tothom tingués garantit un tracte democràtic. Ara, després de 50 anys us tornem a necessitar perquè ens guieu ja que les noves generacions han perdut "el fil roig", els valors cívics, paraules com compromís, paciència, treball, esforç, tenacitat, respecte, compartir, col·laborar es troben en decadència davant un sistema que premia l'individualisme i el consum. Aquesta crisi mundial ens obligarà a tots a seure i parlar, a recuperar eines de comunicació i a saber compartir. A recuperar estratègies i recursos de convivència per saber viure en comunitat i fer front a la inestabilitat laboral i econòmica. Publicacions com la vostra són un model d'aquestes noves iniciatives a instaurar per poder SUMAR.

Míriam Lladós - Associació Soca-rel

Des de Banyuls de la Marenda. Gentil, he rebut les dues revistes Descobrir i Vallespir i t'ho agraeixo molt. "Vallespir" té una presentació molt acurada i els continguts són força atractius per tal com es tracta de treballs històrics i culturals que sempre interessen. Sembla el treball d'un cercle d'intel·lectuals, cosa que no fa nosa. És difícil d'expressar per escrit els sentiments que provoca la lectura d'una revista com aquesta. M'ha donat la impressió d'una revista realitzada per unes persones molt saberudes! Dit això amb tendresa. Però confiança. Segur que tindrà èxit, i us desitjo una molt bona volada. Veig que el tema de la Retirada continua sent d'actualitat. Jo també, és un dels temes que m'he plantejat a causa del meu treball a les escoles i liceus, a l'ocasió del meu llibre "Tot cantant" que poca gent coneix, i en el qual hi ha tot el que penso. És evident que, com tu, jo també prefereixo parlar d'exili més que no pas de Retirada. No puc evitar de pensar en els errors de la nostra estimada República, errors que donaren lloc a la pujada de Franco, i a les misèries i repressions. No em puc desprendre del que he viscut durant els meus anys d'infantesa. Els alumnes que m'han rebut m'han entès amb llur puresa i alguns m'han manifestat llur simpatia. Bé Gentil, sigues Gentil i excusa eixa tirada. En una altra ocasió et diré el que m'agradaria escriure a la vostra revista Vallespir.

Teresa Rebull, Cantant

SUMARI

Primavera 2011

-
- 2** Correu del Lector:
Fausta Garavini, Míriam Lladós i Teresa Rebull
 - 4** Paraules del director:
2010, crisi identitària a França i la identitat del Vallespir

LITERATURA I POESIA

- 5** Canigó de Jacint Verdaguer: fe i pàtria
per Narcís Garolera
- 6** "L'estiu etern" de Joan Amade (1848-1978)
Extracte de l'Olivada (1934)
- 7** "El Rugbi"
per Joan Daniel Bezsonoff
- 8** "El culte al pel·lot"
per Miquel Sargatal
- 11** "Vallespir inspira expira"
per Coleta Planas

HISTÒRIA DEL VALLESPÍR

- 12** Història i literatura. C. Aveline i B. Mahn a Ceret
per Andreu Balent
- 15** Estudi de la Farga Catalana al Vallespir
per Gentil Puig

ARTS, PINTURA I MÚSICA

- 16** Claret Serrahima al Museu d'Art Modern Ceret
per Maria Palau i Claudi Puchadas
- 18** Les 2 premiers ans de Déodat à Ceret
par Yves Duchâteau

LA LLENGUA DEL VALLESPÍR I ALTRES COMARQUES

- 20** Els noms propis a Ceret (I)
per Joan Pau Escudero
- 22** Conversa amb la Mimi, Marie Brouzy (98 anys),
per Montserrat Cailà
- 25** La revista Fonts d'Argenton (Maresme)
per Francesc Villa

CULTURES D'ARREU DEL MÓN

- 26** Escòcia i la cultura cèltica
per William Fowler
- 29** Estudiants de la Universitat de Vermont al Vallespir
per Arnau Andreu

NOTES DE LECTURA I AUCA

- 31** Notes de lectura:
La meca del cubisme, Y. Duchâteau
Une enquête explosive, M. Llory
La Maternitat d'Elna, A. Montellà
Tot cantant, Teresa Rebull
- 32** L'auca de Joan Sala i Serrallonga

PARAULES DEL DIRECTOR

Gentil Puig-Moreno

Sobre la identitat del Vallespir

Avui és de moda parlar d'identitat i tothom hi posa allò que li sembla millor per a explicar gairebé l'inexplicable. També diuen que la identitat de França està greument malmesa per una multitud de raons adverses i que cal restaurar-la. És ben cert que, amb la construcció de l'Europa i el reforçament de les regions europees, tot l'edifici de l'Estat-nació francès, construït des del fons dels segles i consolidat sobretot al segle XIX, trontolla seriosament. Fernand Braudel (1902-1985) l'historiador de la llarga durada -i amic del Vallespir on va viure- escrivia en el seu darrer llibre inacabat *"L'identité de la France"* (Flammarion, 1988) que la identitat era com *"un vast inconscient sense ribes, amb obscures confluències, ideologies, mites, fantasmes..."*, i que era una construcció històrica plural d'ençà dels seus inicis, mai acabada. Per aquest motiu jo mateix he arribat a pensar que els països, com els individus, són el resultat d'estratificacions complexes i múltiples. En conseqüència, el que podem fer, és tractar de comprendre aquesta complexitat i assumir-la, per a fer-la harmoniosa.

Una d'aquestes identitats que és clara i ben assumida és la del Vallespir. Una comarca que no disposa de cap base jurídico-administrativa d'ençà del Tractat dels Pirineus de 1659, però que, en canvi, gaudeix d'un prestigi simbòlic envejable. Ens podríem demanar per què la consciència col·lectiva és més significatiu que no pas les tentaculars estructures administratives. Potser perquè aquestes darreres són efímers mentre la consciència històrica dels pobles és llarga, profunda i sòlida. Per aquest motiu pensem que, com més aviat millor, caldrà unir les dues Comunitats de Comunes actuals en una de sola, equivalent a la comarca del Vallespir.

Sobre el contingut del número 7 de Vallespir

Continuem presentant extractes dels nostres escriptors renaixentistes i moderns, amb d'un costat, Jacint Verdaguer i Jean Amade i, de l'altre,

la poetessa Coleta Planas, Joan Daniel Bezsonoff i Miquel Sargatal, demostrant així que el fil, prim i tenaç, de la continuïtat literària no s'ha trencat (notareu una continuïtat lexical entre l'extracte de Joan Amade i el de Miquel Sargatal). Inaugurem la presentació d'una revista amiga d'Argenton (Maresme) anomenada "Fonts" que també presentarà la nostra revista dins la llur. Llegireu l'entrevista a Marie Brouzy, una dona del poble de 98 anys, una ceretana que la revista Vallespir ha volgut honorar. Per contra, una prova de modernitat de la cultura catalana ens és oferta per l'exposició de Claret Serrahima, premi nacional d'arts gràfiques 2010, al Museu d'Art Modern de Ceret aquesta primavera de 2010.

Descobrireu a la nostra rúbrica habitual "Cultures d'arreu del món", que vol testimoniar la nostra obertura al món i la nostra solidaritat amb països com el nostre, amb la presentació d'Escòcia per l'amic William Fowler, ara veí de Ceret i cantant dels *Mariners del Canigó*. Precisament, Els *Mariners* han visitat aquest país durant una setmana fent recitals, els han explicat qui érem els catalans i han manifestat la nostra amistat als escocesos.

Llegireu un article en francès de Yves Duchâteau sobre el compositor Deodat de Severac amb traducció al català al nostre portal, i notareu la nostra participació a la cèlebre revista catalana *Descobrir* que ha publicat al setembre de 2010 un número monogràfic sobre la comarca del Vallespir que encara podreu trobar a les llibreries.

No volem acabar, sense anunciar que, pel diumenge 29 de maig de 2011, el CCCV organitza per primera vegada la **Festa gran del Vallespir**, a Arles, en la qual totes les nostres associacions culturals catalanes no solament hi són invitades, sinó que poden participar activament. Comptem amb l'assistència dels nostres amics de l'Alt Empordà que en faran una festa transfronterera.

No oblideu de donar-nos la vostra opinió i la publicarem al Correu del Lector del número 8.■

CANIGÓ: fe i pàtria

NARCÍS GAROLERA

Catedràtic de literatura catalana de
la Universitat Pompeu Fabra

Per Nadal de 1885 (però amb data de 1886) Verdaguer publica *Canigó*, un extens poema dedicat “als catalans de França”, amb el subtítol “Llegenda pirenaica [sic] del temps de la Reconquesta [sic]”. Pel 2011, celebrem doncs el 125è aniversari de la gran obra, *Canigó*.

Compost durant els darrers cinc anys, es tracta d'un poema èpic en deu cants (més un epíleg afegit a la segona edició) amb el qual el poeta pretén contrarestar la suposada hispanitat de *L'Atlàntida*, el poema èpic que el va consagrar internacionalment l'any 1877.

La complexitat tècnica –cada cant presenta una mètrica diferent– i un refinament expressiu clarament superiors als de l'epopeia precedent fan de *Canigó* la millor obra poètica de Verdaguer.

L'acció transcorre a mitjan segle XI, i l'argument és com segueix. Un cop armat cavaller, Gentil, el protagonista, s'enamora de Griselda, una pastora el rostre de la qual creurà reconèixer en el de Flordeneu, la reina de les fades que habita les altures del massís de Canigó. Sota el seu encís, Gentil abandona les obligacions bèl·liques (no se'n va a lluitar contra els moros, que desembarquen a Cotlliure i fereixen greuement el seu pare) i és assassinat pel seu oncle, el comte Guifre de Cerdanya, que n'enterra el cos a la muntanya, on funda el monestir de Sant Martí. S'hi afegeix el seu germà Oliba, futur abat de Ripoll i bisbe de Vic, el qual, amb els seus monjos, puja al cim de Canigó per aixecar-hi una creu i fer-ne fugir les fades.

Els elements pagans –moros i fades– es contraposen a les forces cristianes i creen una tensió dramàtica al centre de la qual es troba Gentil, el jove protagonista, que és, sobretot, un somiador. Això permet al poeta reduir les parts narratives i accentuar els moments lírics i descriptius del poema, com ara el “Cant de Gentil”, de ressons fàustics i d'un romanticisme extrem.

Canigó apareix el mateix any que comencen les obres de restauració del monestir de Ripoll, vistes per Verdaguer –i pel seu bisbe, el catalanista Morgades– com a símbol de la restauració de la nació catalana.

En una Catalunya progressivament descristianitzada per la industrialització i descatalanitzada per l'acció de l'Estat liberal i uniformador, el poeta recorre a l'al·legoria per proposar un retorn als principis que van fer possible el naixement de la nació: la fe dona origen a la pàtria. A finals del segle XIX, la recatalanització del país en comporta la recristianització.

El germen del poema es troba en la contemplació de les ruïnes de Sant Miquel de Cuixà i Sant Martí de Canigó, dos monestirs pirinencs que Verdaguer va conèixer en un estat més que lamentable. La Revolució Francesa i les seves conseqüències (laïcisme i centralisme) havien trencat amb la tradició catalana i catalana dels antics comtats de l'altra banda del Pirineu. Verdaguer va trobar en aquestes ruïnes i en la muntanya el tema més escaient per a una impressionant elegia –“Los dos campanars”–, que donaria origen a *Canigó* i que més tard incorporaria al poema com a epíleg i contrapunt al nacionalisme de la seva “Llegenda”. Per a un escriptor romàntic com Verdaguer, la naturalesa –el Canigó– és el perenne “monument de Déu”, que està per damunt de la història i de les obres, efímeres i moridores, dels homes.

Amb la publicació de *Canigó*, Verdaguer veu repetides les mostres de reconeixement que crítics i lectors li havien dedicat quan va fer conèixer *L'Atlàntida*. Ben aviat rep tota mena d'elogis, entre els quals els de l'erudit castellà Menéndez y Pelayo, el qual, en carta particular, el felicita per una obra “más interesante que *La Atlántida* y más armónica en su factura”, tot reiterant-li que el considera “el poeta de mayores dotes narrativos de cuantos hoy viven en tierra de España”■

L'istiu etern / L'éternel été

Extret de L'Oliveda, de Joan Amade, 1934

Entra per ma finestra, o sol clar de ma terra:
Ja veig tota la vall lluhir com una flor.
L'esperança torna a s'obrir dins mon cor
Com el clavell s'obre en sa gerra

Entreu, perfums de farigola y romaní
Entreu, perfums d'espich; entreu perfums de menta,
Purificant mon ayma ont la vila dolenta
Ha deixat son mortal verí..

Que fugin els recorts d'un passat que me dona
Amb el remordiment la set d'un sant perdó!...
Párlame, Vallespir, tu que tenes per jo
La veu manyaga d'una dona.

Pot retronyer á pertot demà lo temporal;
Ja tinch un bon teulat á l'ombra d'un gran freixa
Me sentiré més fort contra la mort mateixa
Sota de la casa payral.

Los díes passaràn com dins la castanyeda,
Ales obertes, per l'istiu, los blancs todons;
I com ells, del fullam ont s'abriguen les fonts,
S'enfugiràn dins la nit freda.

Lo que cerca el meu cor, d'ardent desitj encès
M'ho fas trobar, o tu, ma terra benehida,
Ambe l'oblit del mon, del mal y de la vida;
Y mon cor no desitja més...

Vull ser l'amich dels esquirois, de les abelles;
Per sempre florirà com un istiu etern;
Feré la meua festa hasta del sol l'hibern
On van á s'escalfar les velles

Cada dia, en vejent la montanya enlayrar
Amont i sempre amont sos roures, ses alzines
Coneixeré l'orgull de les forces divines
Que creixen al bell cim, allà !...

Entre par ma fenêtre, ô clair soleil de ma terre:
Je vois déjà la vallée luire comme une fleur;
L'espérance de nouveau s'ouvre dans mon coeur
Comme l'oeillet s'ouvre en sa jarre.

Entrez, parfums de thym et de romarin;
Entrez, parfums de lavande, entrez parfums de menthe,
Purifiant mon âme où la ville mauvaise
A laissé son poison mortel.

Que s'éloignent les souvenirs d'un passé qui me donne
Avec le remords, la soif d'un saint pardon !...
Parle-moi, Vallespir, toi qui a pour moi
La voix caressante d'une femme.

L'orage peut gronder de toutes parts demain;
Je possède un bon toit à l'ombre d'un grand frêne
Je me sentirai plus fort contre la mort elle-même
Sous le toit paternel.

Les jours passeront comme, dans la châteigneraie,
Ailes toutes grandes, en été, les blancs ramiers;
Et comme eux, de la feuillée où se cachent les sources,
Ils s'enfuiront dans la nuit noire.

Ce que cherche mon coeur, enflammé d'ardent désir,
Tu me le fais trouver, ô toi, ma terre bénie,
Avec l'oubli du monde, du mal et de la vie
Et mon coeur ne désire plus rien...

Je veux être l'ami des écureuils et des abeilles,
Pour toujours fleurira comme un éternel été;
Je ferai ma fête même du soleil d'hiver
Où vont se réchauffer les vieilles.

Chaque jour, en voyant la montagne dresser bien haut
et toujours plus haut ses roudres, ses chênes-verts,
Je connaîtrai l'orgueil des forces divines
Qui croissent là-bas, sur le sommet!...

“EL RUGBI”

per Joan Daniel Bezsonoff Montalat

Quan era petit acompanyava el padrí a pertot. A mirar les etapes del *Tour de France* a Canet i Vilanova de la Ribera, als cellers cooperatius de Pontellà i Banyuls dels Aspres, a l'agència del *Crédit Agricole* a Tuir. Pertot. Era el meu ídol, el meu mestre de vida i llenguatge. Sovint anàvem junts a l'estadi. Li agradava tant el rugbi que posseïa la targeta de dos clubs. L'*Stade Olympique Canouard*, l'equip de Cànoes, el poble de la padrina, i la targeta de la USAP. Els diumenges, matinava i, deixant una nota a la padrina damunt de la taula de la cuina, se n'anava tot lo dia amb els autocars dels socis cap a expedicions llunyanes. Besiers, la Vòuta, Tolosa, Agen. Més que l'esport, suposi que se sentia bé en aquell ambient de joventut, d'amistat i de bromes fàcils. El rugbi li permetia d'evadir-se de l'univers resclosit de Nils on els únics passatemp dominicals eren la missa, el pollastre amb trufes fregides, els partits de botxa al replà del carrer de la Cantarana, els programes de *Jacques Martin* amb *L'Ecole des Fans* on una patuleia de mainatjons cantaven les cançons d'un cantant famós amb una veueta de cafetera avariada.

Al col·legi *Jean Zay de Verneuil-sur-Seine*, el nostre professor d'educació física, va iniciar-nos al rugbi. M'agradava força aquest esport i jugava molt bé. Era el rei dels placatges. Malauradament, mon pare em va prohibir aquella activitat per culpa de la meua escoliosi.

El 1977 fou un gran any. En aquell temps vivíem a Canes, al puig dels Puechs. Els francesos en deien '*colline des puits*' perquè no havien entès que '*puech*' era el puig (*puy*) i no el pou (*puits*). Un puig ple de pins i d'olors marítimes i silvestres. A baix a l'*Avenue Michel Jourdan*, passat la residència del *Grand Saule*, vivia en Dahmani, un company marroquí. Els seus pares tenien la televisió en colors i, durant quatre dissabtes, vam seguir les victòries de la selecció francesa que, per segona vegada, va guanyar el gran *Slam*. La mare d'en Dahmani ens atipava amb pastissos àrabs. El pobre minyó ja no va tornar al col·legi l'any després. Vam saber que s'havia mort d'una leucèmia.

El 1977, també, la USAP va jugar tan bé que va arribar fins a les semifinals. L'ocasió era massa important perquè no ens veiéssim. Els padrins i els pares van decidir que ens trobaríem a mig camí de Perpinyà i Canes, a Marsella. Vaig trobar la ciutat molt gran, molt oriental, plena d'ombres i de llums. Amb el padrí i el seu amic Fernand vam mirar el partit a l'estadi velòdrom, un dels més famosos de França. No en recordi res d'aquell partit, tret del mallot blau dels nostres jogai-

res, de l'asperitat dels edificis vora l'estadi que em semblaven immensos. Perpinyà va derrotar Narbona. La final contra Besiers ens va tornar més modestos. En aquell temps, Besiers era un dels millors clubs del món. Una màquina que ho molia tot com una excavadora.

Malgrat la derrota, vaig continuar mirant els partits de rugbi. Amb una poesia còsmica, una facilitat verbal, un patriotisme antiquat, en Couderc encoratjava sense vergonya els jugadors francesos. *Allez les petits!* Endavant!

**El 1977, també, la USAP
va jugar tan bé que va arribar
fins a les semifinals.
L'ocasió era massa important
perquè no ens veiéssim.
Els padrins i els pares van
decidir que ens trobaríem
a mig camí entre
Perpinyà i Canes, a Marsella**

Durant la meua estada al nord de França, que sempre he considerat com una deportació econòmica, vaig simpatitzar amb l'Eric Rocanières, un minyó de Besiers. Boig pel rugbi, s'havia fet subscriptor de la revista *Chaud devant!* per suportar l'exili.

Odiava l'Albert Ferrasse, president de la federació francesa de rubgi, que boicotejava els jugadors de Besiers i seleccionava atletes de clubs estossinats.

Cada dos diumenges anàvem a l'estadi d'Arràs sota el plugim i assistíem a la desfeta automàtica de l'equip local contra qualsevol selecció occitana o catalana.

Quan vam cansar-nos d'aquells mocadors i de la incompetència dels socis d'Arràs que no entenien res a l'esperit del joc, vam quedar a Bruay-en-Artois emborratxant-nos moderadament per tal d'oblidar la tristor del present.

Quan sojornava al Rosselló, acompanyava el padrí a tots els estadis del país. Ara que ja no pot mirar partits, no hi he tornat... ■

CULTE AL PELLOT

per Miquel Sargatal

"Je suis venu au monde à la fin des années 50, en Vallespir, au sein d'une famille catalane. On y parlait le catalan, excepté aux enfants auxquels on faisait l'effort de s'adresser en français, afin que nous n'ayons pas à connaître les mêmes problèmes d'intégration sociale que nos parents. Même mon grand-père et ma grand-mère, qui pourtant ne maîtrisaient pas la langue de Molière contribuaient avec zèle à cette entreprise. Ainsi ai-je grandi dans ce monde de langues contigües, dans cet univers de paroles hésitantes et confuses qui, a compliqué à jamais mon rapport à la langue. En dissociant l'instance du locuteur -dont on attend qu'il s'exprime en français- de celle du récepteur -qui est immergé dans le milieu catalanophone-, on a créé en moi une césure irréfutable dont je ne devais mesurer que plus tard les conséquences néfastes. Pendant mon adolescence, j'écoutais de la pop-musique, dévorais la littérature beatnik, m'enthousiasmais pour le bouddhisme et les philosophies orientales.

C'est loin de mon pays, au cours d'un voyage en Grèce, dans la campagne d'Olympie, que j'ai entendu pour la première fois L'Estaca de Lluís Llach, et découvert du même coup la culture catalane. Ce fut une vraie révélation, un peu comme si une partie de moi-même, reléguée depuis longtemps dans la nuit de l'inconscient, accédait à la lumière du jour. Dès lors, je consacrais mes efforts à la récupération de la langue. Je constatais combien le fond de catalan qui dormait en moi était plus riche que je ne l'avais d'abord supposé".

Jean Marquichane arriba com un regirat a la porta del pis de la Plaça Na Pincarda. Tot tremolant i suant, la camisa blanca quasibé a fora de les calces, la corbata de través, mira de trobar el seu multifuncions al fons de la maleta que porta sempre amb ell.

- Tu rai, te'n treuré d'aquí ! Te traparé, ja veuràs !

Bufant com un tupí sul foc, forguinya allà dintre amb una ratge del dimoni. Té la cara ben roja. Amb la suor que li raja dessus, sembla una pebrina en trin de fregir.

- Ressang de Déu, de Déu, de Déu..., repotega, l'aire esperdut.

Tot d'un cop, treu el portable de la maleta.

- Ara te tinc, brigand !

En se veient aquest enginy entre les mans, sembla que s'hi trapa pas : cop d'apoiar dessus per mor d'obrir el pany electrònic de la porta que és una mica lent.

- I bé, què ? Cuita ! fa un dels tres personatges que se ten

darrere ell.

- Fes-ho, tu, pobre eixorit ! Veiam si en farem més a via !

Cap a la fi la porta s'obre.

- Ara !

- Au, companys, endavant !

Els quatre homes se pussen, s'enforaten dins la peça enfosquida.

- Mare de Déu, fa nit negra aquí dintre ! diu l'un.

- Alluma el llum, diu l'altre.

- Ont és el llum ? diu el tercer, tot buscant a les palpentes l'interruptor.

- Cuita-té ! fa l'impacient en el seu recantó.

- Calla, pioc !

Quin rebombori dins aquella casa. S'ou un carrisc-carrasc de taula, de cadires capgirades. Un dels quatre s'estrabanca :

- Ai ! me sun mig estamordit !

- Fés a polit, home !

- Cuiteu-vos que se fa tard !
- Tu, amb el teu «cuitar», te podries estofar ! xisca Marquichane amb una recargolada de renecs. Mira de trapar la pancarta en compte d'emmerdar els altres !
- Ah ò, la pancarta ! Tu, ont l'has posada, la pancarta, el darrer cop ?

- Deu ser a per'quí, darrere la porta !
La tenes davant del nas, eixorit !

Jean Marquichane sall de l'apartament i fica la pancarta sobre un ganxo que hi ha clavat a la porta. Dessús, s'hi pot llegir aquests mots:

ACHTUNG !

NE PAS APPROCHER !

TIR À VUE !

Mare de Déu, què serà això ?

Veiam, per ho entendre millor, farem una petita marxa enrere al matí d'aquest mateix dia i seguirem pas a pas el nostre amic Marquichane.

Perpignan - 1 juin 2025

- 8 heures: Rendez-vous en Salanque avec Beaufrancois (*Beaufrancois és el president del Consell General; cal precisar que Marquichane és conseller a la mateixa assemblea*) afin de se rendre compte des dégâts des intempéries de ces derniers jours. *La connurbation qui va du Barcarès à Canet est entièrement sous les eaux. De nombreux lotissements ont été bâtis en zone inondable; les dégâts matériels sont considérables.*

- 11 heures: Rendez-vous Quai Vauban (*al seu despatx*) avec des responsables de l'association Picardie-Artois. Ces gens-là déplorent la gestion des affaires culturelles par le Conseil Général (*Marquichane coneix prou bé els arguments d'aqueixa gent: «Trop de subventions vont à la culture catalane, alors que les catalans ne sont plus en majorité dans le département: il faut compter aussi avec les Ch'tis, les Bretons, les Parisiens et les Anglais qui sont en grand nombre. Il faut une gestion plus équitable des impôts, etc.»*, tot això explicat amb aquell accent del nord tan encantador).

En enfilade, rendez-vous avec des retraités belges des Albères sur une affaire de droit de passage sur un ensemble immobilier clos, nommé «Ma Flandre» (*Marquichane veia pas gaire el que podria raconter a aqueixos retretats, mes bon, ja veurem...*).

- 12heures 30: Repas à l'hôtel de France avec Jothinson, le directeur de l'aéroport de Birmingham. Il s'agit de planifier le retour de nombreux anglais dans leur pays (*se volen pas pus restar aquí, diuen. Hi ha massa gent, ara, al Rosselló i diuen que són envaïts*).

- 14 heures: Aéroport de la Llabanère – Départ pour Montpellier où se tient le colloque «Gestion du territoire et littoral méditerranéen» (*«M'hi cal sere a tot preu.*

Miraré de trapar un racó una mica apartat per fer un clucull»).
Retour vers 19h30.

- 20 heures: Repas au domicile (*amb l'Océane i la mainada*).

- 21h30: CULTE DEL PELLOT !

Tornem, doncs, a la nostra afeta.

Un dels quatre alluma el llum. «Aaaara !» fa una veu punxeruda que els hi trenca les orelles.

- Calla, innocent !

Sota la lampa apareixen quatre cares de xot, cares rodones, espal·leïdes, amb uns ulls nerviosos i lluents. Els patarols que tenim aquí són l'Anton de Salses, en Miqueló del Curs Lassus, en Rafel (aquell que la mena trempada a tothom) i en Joan Marquichane ben entés.

- Espieu això, diu l'Anton amb una veu meravellada, és un quelcom d'extraordinari !

Els altres diuen pas res, se mouen pas gota: semblen paralitzats. Només espïen, amb aire estomacat.

- Quin plaer de no pas estre llusco ! murmura finalment Miqueló, la veu tremolosa.

- Això val totes les fortunes del món ! diu en Joan.

- Quina visió més regalada !

Mes què espïen amb tanta fe ?

Davant del llur nas s'estén una peça que és plena de coses velles i d'usatge passat, tot un bataclam de punyetes empilades les unes sobre les altres. Clavat a la paret, hi ha una bandera sang i or on hi ha escrit «ALLEZ L'USAP» ben en gros dessús. En front, que gronxola de tant en tant, hi ha una gabi, d'aquelles que se feien abantes, que és plena de closques de cargols.

- Mare de Déu ! s'exclamen els tres.
- Llamp que fot ! s'exclama en Rafel.

Giren els ulls d'un ban i cauen sus una pilota de rugbi; giren el nas de l'altre i veuen un parell de vigatanes penjades i un porró que és ple de pols. Dins un racó, posat sus una taula daurada, hi ha una pedra del Canigó que és endreçada religiosament sota una campana de vidre.

- Ai, quin encantament ! remuga Miqueló amb uns ulls escarrabillats. Tinc el core que me se tiba !
- Jo parió, fa en Rafel. El meu sembla un petard !
- L' Anton, que és el més fi de tots, trauca el nas enlaire i se posa a badar els cambajons i les botifarres, petites i grosses, que pengen del sostre com si en plovia.
- Fava de Déu, patirem pas gana ! diu amb un aire fagí.

- Aquí ense guanyarem la civada !

Com de costum en Rafel s'impacienta.

- Bon, companys, en sun fart, jo, de fer la figuereta aquí dret ! Podríem començar belleu.
- Aquí hi tornem amb la cançó remaleïda ! rembola en Joan.
- Hauries d'anar fer un estage al Tibet, diu l'Anton. Allà t'aprendrien a deixar rodar la bola !

Ara else tenim tots quatre entorn d'una taula que Rafel ha pussit al bell mig de la peça. És coberta d'una vella tela cirada. Dessús, hi ha una cosa que és amagada sota un pellot de cuina.

- **EI PELLOT !** criden en mateix temps les quatre boques.

Arreu else tenim pel sòl, tots quatre de ginolls, en trin de fer prosternacions davant d'aquell tros de parrac. Remuguen mots estranys que semblen una pregari.

Aquesta litania dura una estona.

Tot d'un cop, Joan s'aixeca

(els altres no, resten de ginolls, els nas esclafat a terra). Amb un aire de capellà, una barretina ben quixada sul cap, treu el pellot i què apareix ?

- Què ? Què ? brama en Joan.
- EL JOC DE TRUC ! criden els altres. I vingui a tornar fer prosternacions, ara davant de les cartes.
- Prou, prou, fa Joan, la missa és dita ! Ara a taula, que començarem la partida !
- Sí, enllestim !

Els quatre s'instal·len, alegres i satisfets.

- Has tancat a clau al mancos, diu l'Anton ? Perquè ara si un burro vén a nos destorbar...
- Déu no'n guard, se li posa en Miqueló, li faig empassar totes les closques que hi ha dins aquella gabi !
- I jo, li foti una estrijolada que restarà esclafat com una canya, diu en Rafel.
- Calla, mut i haja les cartes !
- Cremat !

L'Anton posa un disc que és un munt vell, una cançó d'abantes que se diu: «Jo sóc de Perpinyà».

- Ara, companys, ja podem resistir, fa en Miqueló.

**Sí, responen els altres.
Nosaltres, els catalans,
sempre endavant,
mai morirem !**

Vall expira vall inspira Val expire val inspire

per Coleta Planas

Vallespir entaforat a un tros de Catalunya
amagat ben amagat especialment en un forat
tot tapat de penyes velles de fagedes i alzines
entre Madrid i París has guardat la teua enigma.

Vall expira vall inspira

La teua llengua catalana que trasteja al carrer
que reneix a les escoles a tocar del bon francès
l'espardenya que ha marxat cap a Xina al mercat
i l'estaca que ha tornat a l'estadi amb l'USAP.

Vall expira vall inspira

Les fargues se van callar amb la mort seca a la gola
el fajol el blat de morro van deixar entre els camps
la nostàlgia de la terra sota el bombardeig del temps
enlloc de blingar l'esquena és el sou que cal fer créixer.

Vall expira vall inspira

Traginaires han marxat cap als continents perduts
les rutes alquitranades han netejat el bestiar
la velocitat donada pel rei petroli d'Orient
va fer perdre l'harmonia d'un pas segur i pacient;

Vall expira vall inspira

Continues balbucejant la cultura amb fe
d'una vall que no se deixa robar el seu parer
a les festes els ossos encara fan tabola
robant entre els crits les minyones del país.

Vall expira vall inspira

A Ceret la cirera se barreja als pintors
per donar el to vermell a les teles del museu
la verdor i el cel blau van forjar al fil del temps
la passió dels bons pinzells vinguda de tot arreu.

Vall expira vall inspira

El pintor descuidat el nostre Arbit Blatas
nos va fer els retrats de tots els que han comptat
Mallol l'home a les mans d'un Prometeu de dones
Soutine trastornat com l'arbre del seu art.

Vall expira vall inspira

Chagall l'home a cavall d'un cel ple de miratges
Matisse, Derain, Dalí, Krémègne, Picasso, Braque
tots els il·lustrissims passats pel Vallespir
van fer d'ell tot discret un retratista amb geni.

Vall expira vall inspira

I és la revista Vallespir que el celebra encara
que va cercar al fons d'una història antiga
les perles d'un tresor arran i sota terra
per engalanar encara el present d'un futur...

Vallespir bien enfoui dans un bout de Catalogne
caché et bien caché notamment dans un trou
tout couvert de vieilles pierres de vieux hêtres et de chênes
entre Madrid et Paris tu as conservé ton mystère.

Val expire val inspire

Ta langue catalane qui s'active dans la rue
qui renaît dans les écoles à côté du bon français
l'espadrille qui est partie en Chine faire son marché
et la chanson de Lluís Llach revenue avec l'USAP.

Val expire val inspire

Les forges se sont tues la mort sèche dans la gorge
le blé noir et le maïs ont laissé parmi les champs
la nostalgie de la terre sous la canonnade du temps
au lieu de courber l'échine c'est l'argent que l'on cultive.

Val expire val inspire

Les muletiers sont partis vers des continents perdus
les réseaux bien goudronnés ont nettoyé les troupeaux
la vitesse ordonnée par le roi pétrole d'Orient
a fait perdre l'harmonie d'un pas si sûr et patient;

Val expire val inspire

Tu balbucies encore avec ferveur ta culture
d'une vallée qui ne se laisse dérober son caractère
dans les fêtes les ours encore font une sacrée belle noce
volant parmi les hauts cris les mignonnes du pays.

Val expire val inspire

A Ceret la cerise se mélange aux pinceaux
pour offrir son vermeil aux toiles du musée
le vert et le céleste ont forgé sur le temps
la passion des bons pinceaux venue du monde entier.

Val expire val inspire

Le grand peintre oublié, notre cher Arbit Blatas
nous a laissé les portraits de tous ceux qui ont compté
Maillol l'homme aux mains d'un Prométhée de femmes
Soutine le tourmenté comme l'arbre de son art

Val expire val inspire

Chagall l'homme à cheval dans un ciel de mirages
Matisse, Derain, Dalí, Krémègne, Picasso, Braque
tous ces hommes illustres passés par le Vallespir
Ont fait de lui discrètement un portraitiste de génie

Val expire val inspire

C'est la revue Vallespir qui le célèbre encore
qui va chercher au fond d'une l'histoire ancienne
les perles d'un trésor au ras et sous la terre
pour encore honorer le présent d'un futur...

CLAUDE AVELINE I BERTHOLD MAHN A CERET

per Andreu Balent

L'INTERÉS DEL LIBRE D'AVELINE I DE MAHN ÉS DE DEIXAR ENTRE-
VEURE UNS ASPECTES POC CONEGUTS DE LA HISTÒRIA CULTURAL
- I TAMBÉ POLÍTICA - DE LA CATALUNYA DEL NORD ENTRE LES
DUES GUERRES MUNDIALS.

Claude Aveline (París, 19 de juliol de 1901- 4 de novembre de 1992), era un editor, crític i escriptor ¹ parisenc d'esquerres. Fou un familiar d'Anatole France que conegué quan tenia divuit anys. Més tard, després de l'Alliberament fou president de la *Société Anatole France*. *Compagnon de route* del Partit comunista als anys trenta, trencà amb l'estalinisme el 1948, al moment de la condemna de Tito per Stàlin. Fou un resistent de la primera hora amb la xarxa parisenc del *Musée de l'Homme*. Posteriorment, a la zona sud, continuà participant activament a la resistència no comunista. De salut precària, va fer estades a Font-Romeu entre els anys 1926 i 1929 (la del viatge que comentem fou l'una d'elles). Fou a Font-Romeu que acabà la redacció de la seva primera novel·la, *Au point du jour*. Tingué relacions amb la intel·lectualitat de la Catalunya del Nord dels anys 1920 i 1930. Coneixia Cebrià Lloansí ², del qual fou l'amic, i altres intel·lectuals de la Catalunya del Nord (coneixia les obres d'Albert Bausil i de molts altres). Era familiar del jove cineasta d'arrels familiars nord-catalanes, Joan Vigo que vingué a Fontromeu per motius de salut i fou tutor de la seva filla Luce, després de la seva mort, el 1935. També era familiar dels artistes que solien freqüentar Ceret.

Berthold Mahn era un dels seus amics. Pintor i gravador, el va acompanyar durant el recorregut que efectuaren junts per les terres catalanes del Pirineu oriental. Berthold Mahn, fill d'un silesià i d'una luxemburguesa havia nascut a París (Belleville) el 25 de desembre de 1881. Morí a París el 1er

d'abril de 1975. La seva obra gràfica va contribuir a la seva notorietat, mitjançant les il·lustracions que va realitzar per més de trenta llibres. També, es va fer famós pels retrats de contemporanis.

Dos parisencs a la Catalunya del Nord pel juny de 1928:

L'estada nord-catalana i pirinenca es va fer el 1928, encara que no ho precisa l'autor. Nogensmenys, dos indicis ho indiquen: la dedicatòria («Pour Amélie et Creatza. CA et B.M. 1928», p.7); el fet que a Llívia varen tenir una conversa al cafè, evocant amb la mestressa el govern de Primo de Rivera (pp. 45-46); a més esmenten a Llívia una *avenida de S.M.el Rey Alfonso XIII* (p. 50). Van fer el viatge amb automòbil —el cotxe, la pintoresca *Zozotte*, era propietat d'Aveline—, cosa encara bastant rara el 1928. Viatjaren per la Catalunya del Nord, l'Alt Urgell i l'Andorra. Aquest recorregut els va dur a Perpinyà, Elna, la Costa Vermella, el Vallespir, els Alts Aspres, el Conflent, el Capcir — per on van entrar a la Catalunya del Nord després d'haver pujat la vall de l'Aude des de Carcassona —, la Cerdanya i Andorra. Els dos amics consignaren les seves impressions de viatge. Aveline escriví una mena de dietari, mentre Mahn dibuixava o pintava. El resultat fou un llibre que cosignaren, *Routes de la Catalogne ou le livre de l'amitié* ³. Començaren llur periple nord-català el 7 de juny de 1928. L'acabaren el 29 de juny. Tres setmanes durant les quals descobriren uns aspectes insospitats del país .

Hom pot pensar que el coneixement previ que Aveline tenia del perpinyanès Lloansí i del ceretà Victor Crastre 4 donà als dos companys viatgers unes claus per tal de no escorcollar endebades atzucacs estèrils ans d'anar de manera segura fins als llocs que els podien interessar. Ceret, era l'un d'ells.

El Vallespir segons Claude Aveline, Prats de Molló, Sant Marçal:

El Vallespir – Arles, els Banys i sobretot Prats de Molló (pp. 158-163, amb dos dibuixos de Mahn, p. 160, 162) – on anaren en part perquè sabien la gesta del coronel Francesc Macià el 1926 i la seva estada a la «villa Denise» – és ben present. També, passaren per Sant Marçal, poble on s'aturaren per tal de visitar l'església. Un enterrament fou l'ocasió d'una narració humorística 5 amb consideracions politicosocials relatives a l'estat d'esperit d'un poble – el de les famoses corrandes l'heroi de les quals era, ja, al segle XIX, un «pobre capellà»! – amb un consell municipal d'esqueres i anticlerical que deixava arruinar-se l'església parroquial, castigant així els seus conciutadans catòlics. Aquesta malifeta la condemnà el rector en un sermó tan eloqüent com sorollós que coneixem gràcies a Aveline que, integrant a la seva interessant i divertida relació de l'escena una frase escrita en un català gràficament bastant correcte, explica com una dona que confongué Mahn amb un «Inglés» inter-

pel·là la seva filla, Alberta: un dels seus amics nord-catalans li havia assenyalat com s'havien d'escriure unes paraules pronunciades en una llengua amb la qual ja s'havien familiaritzat. A Sant Marçal, també dinaren a un dels dos cafès de la plaça: l'àpat fou tan excel·lent, abundant – i econòmic! – que deixà als dos amics un record inoblidable al punt de consagrar-li unes ratlles 6.

L'estada ceretana d'Aveline i de Mahn (pp. 151-158):

Els dos amics parisencs venien de la Marendà. Abans d'arribar a Ceret, havien passat per Montesquiú. Aveline sabia on anar. Coneixia ja Víctor Crastre que havia viscut a París, integrant les files dels *surréalistes* i de les avantguardes polítiques, del comunisme en primer lloc, ja que Crastre s'adherí al PC i col·laborà també a la premsa comunista. Recorda que, el 1926, Crastre deixà París per anar viure a Ceret. Aveline diu (p. 151) que fou per motius de salut. Però, Crastre confià molt més tard a Joël Mettay que fou el fracàs de la revista *La guerre civile* – que hauria d'haver dirigit i que no aconseguí mai a fer paréixer – que explica la seva decisió de tornar a la Catalunya del Nord. Aquesta publicació hauria permès de servir de pont per tal d'aproximar *surréalistes* i comunistes. Havia aconseguit de tenir un càrrec de mestre de primera ensenyança, a pobles del Vallespir (Serrallonga, Vilaroja, Tellet), després a Ceret fins a la seva jubilació, el 1958. Quan arribà a Ceret, Crastre, la seva dona7, nadiua de

B. MAHN. L'ESGLÉSIA DE SANT MARÇAL, L'ENTERRO S'HA ACABAT. P.175

B. MAHN. LA CASA COMPANYÓ, PLAÇA DE LA REPUBLICA, CERET. P.150

AMB MARAGALL, AVELINE I MAHN ANAREN A DESCANSAR A UN CAFÉ EL QUAL ENDEVINEM QUE ERA A PROP DE LA PORTA DE FRANÇA («*dans un café du cours, où de deux grosses tours et quelques beaux platanes poussent en liberté dans une lumière exquise*»).

Ceret, i el seu fill vivien a la casa taller de l'escultor Manolo. Aveline explica la vida de Bohèmia que duïen a can Manolo, ben diferent de la dels ceretans ordinaris. Crastre s'havia fet amic no únicament amb en Manolo, però també amb gairebé tots els artistes que s'estaven aleshores a Ceret. Crastre freqüentava el pintor barceloní Josep Maragall i Noble, fill del gran escriptor de llengua catalana Joan Maragall, germà de molts artistes, uns quants amb compromisos polítics, i oncle de Pasqual Maragall que fou, més recentment, alcalde de Barcelona i tercer president de la Generalitat de Catalunya restaurada el 1977. Aveline visità el pintor Josep Maragall que vivia prop de Ceret, a Reiners al mas Gelera, al terme de Buçac [Boussac]. Tot visitant Ceret, buscaren i trobaren l'estatua de Manolo en homenatge al compositor Déodat de Séverac. Aveline ens diu que aquesta obra de 1924 ja era mig arruinada : es tracta, però, de la que podem contemplar avui dia prop de l'ajuntament ? o d'un retrat del músic ? Amb Maragall, Aveline i Mahn anaren descansar a un café el qual endevinem que era a prop de la porta

de França («*dans un café du cours, où de deux grosses tours et quelques beaux platanes poussent en liberté dans une lumière exquise*», p. 153). També passejaren per camps i horts prop de la vila en uns llocs avui dia urbanitzats, emprant uns «*sentiers qui longent de minces canaux d'irrigation*» (p.153). Visitaren també Pierre Brune (1887-1956)⁸, a casa seva⁹, un lloc que Aveline ja havia admirat l'any precedent. L'amistat per Brune és una mostra més dels contactes múltiples que el parisenc Aveline tenia amb la intel·lectualitat present a la Catalunya del Nord.

L'interès del llibre d'Aveline i de Mahn és de deixar entreveure uns aspectes poc coneguts de la història cultural — i també política — de la Catalunya del Nord entre les dues guerres mundials. Veiem, amb el cas particular de Ceret i del Vallespir com persones concretes de París (Aveline, Brune, Mahn), del Principat (Manolo) i de la Catalunya del Nord (Crastre, Lloansí), simpatitzaren i intercanviaren projectes. Els llocs també jugaren el seu paper. El de Ceret, fou en aquest sentit, cabdal.■

NOTES

¹ Una aproximació biogràfica per Nicole RACINE al *Dictionnaire biographique du mouvement ouvrier français* [d'ara endavant DBMOF], volum 17, 1982, pp. 364-367 (i, també al CDROM del DBMOF, 1798-1939, París, 1997) i al *Dictionnaire biographique du mouvement ouvrier, mouvement social* [d'ara endavant DBMOMS].

² Arquitecte, escriptor, col·laborador de revistes culturals nord catalanes (*Tramontane; Reflets du Roussillon*), Cebrià Lloansí (1903-1984) fou durant més de mig segle un incansable animador de la vida cultural nord catalana. Al llibre que comentem, Aveline esmenta Lloansí, evocant l'estada dels dos amics a Font-Romeu (p. 33).

³ Cl. AVELINE et B.MAHN, *Routes de la Catalogne ou le livre de l'amitié*, París, Paul Hartmann, 1932, p. 216 amb 55 gravats, quadres especialment realitzats durant el viatge per B. Mahn.

⁴ Victor Crastre (Perpinyà,1903; Ceret,1983).Vegeu Andreu BALENT, Nicole RACINE, biografia de Crastre in *DBMOMS*, 4, París, Éd. de l'Atelier, CDROM complementari, pp. 460-463.

⁵ A les pp. 173-177 amb un dibuix de l'església de Sant Marçal per Berthold Mahn, p. 175.

⁶ Potser era l'antic hotel Clopès d'aquest poble.

⁷ Angela, Francesca, Maria Pons. Havia celebrat el seu casament amb Crastre el 17 de gener de 1927.

⁸ Instal·lat a Ceret el 1916. El 1948 fou el fundador i el primer conservador del Museu d'Art modern de Ceret.

⁹ El famós «Castellàs» que domina la vila.

LA FARGA CATALANA AL VALLESPÍR

per Gentil Puig i Moreno

D'ençà del juny 2010 al juny del 2011, alguns membres del CENTRE CULTURAL CATALÀ DEL VALLESPÍR participen a un projecte de recerca documental sobre la farga catalana al Vallespir sota els auspicis del programa: «Inventari del Patrimoni Etnològic Català» (IPEC) del Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació de la Generalitat de Catalunya.

Les motivacions del grup són múltiples perquè, per una banda, el *“País Pirineu Mediterrània”* ha dipositat (setembre de 2009) un projecte acceptat pel ministre francès de la cultura, Frédéric Mitterrand titolat: *“Les Vallées Catalanes du Tech et du Ter” (Pyrénées Orientales/Catalogne) Vallespir & Hautes Aspres, Pays d'Art et d'Histoire* que preveu l'estudi de la temàtica del ferro al Vallespir. D'altra banda, el tema de les fargues interessa a molta gent del Vallespir, que disposen sovint aquests minerals per adornar els jardins; interessa també les associacions culturals catalanes del CCCV. La revista *Vallespir* havia doncs de fer-hi referència.

D'ençà del segle IX al segle XIV els vallespirencs van treballar molt i fer progressar la indústria del ferro amb les fargues primitives, i en el decurs dels segles fins al segle XIX, han anat incorporant tècniques cada vegada més modernes. Tant a la façana nord del Canigó (el Conflent) com a la façana sud (el Vallespir), els fargaires disposaven de menes o minerals, de lenya dels boscos d'alzines (per la fusió del metall) i de l'aigua abundant del Canigó (per a l'energia). Era doncs natural que la indústria del ferro es desenvolupés al Vallespir.

A tall d'anècdota, recordem que l'opereta catalana del mestre Rafael Martínez Valls *“Cançó d'amor i de guerra”* se situa en una farga del Vallespir en l'any revolucionari 1793, i que, el 13 de maig de 2006, el CCCV la va presentar a la batllia d'Arles de Tec, gràcies a l'Orquestra Filarmònica de Catalunya dirigida per Carles Coll, a una assistència entusiasta de vallespirencs.

La farga designava a Catalunya els obradors on era obtingut el ferro. Aquests tallers eren abundants a les vessants nord i sud del Canigó del segle XVI fins al segle XIX, i van adquirir bona fama per la qualitat del metall obtingut i pels productes manufacturats (eines, ferradures de portes, reixes, armes, claus, etc.). El mètode emprat en l'elaboració fou conegut a Occitània i País Basc, com a mètode català. Les restes arqueològiques de les fargues són encara nombroses, com els topònims: Montferrer, Riuferrer, etc... Amb el desenvolupament dels forns alts, l'activitat de les fargues ha perdut utilitat i al final del segle XIX gairebé havia desaparegut. A la desaparició va seguir la destrucció de les

fargues. Durant el segle XX alguns especialistes catalans han fet la recopilació de les dades i han publicat les seves recerques. L'any 1993 s'ha celebrat a Ripoll el Simposi internacional sobre la Farga Catalana amb la publicació de les actes *“La Farga Catalana en el marc de l'Arqueologia Siderúrgica”*.

Posteriorment, el grup d'especialistes, amb el suport de la Generalitat, ha constituït la Xarxa Temàtica *“L'home i el ferro”* i ha celebrat trobades a diverses viles de Catalunya per a difondre el coneixement de la farga. L'activitat més recent de la Xarxa Temàtica ha estat l'edició d'un CD ROM sobre la farga, que conté informació, tant per a un coneixement general sobre la farga catalana i la seva història, com per aprofundir en els aspectes metal·lúrgic i tecnològic.

A la farga catalana, una caiguda d'aigua acciona una manxa d'aire que manté un foc incandescent i mou un martinet molt pesant per al forgeatge. Totes les valls del Vallespir tenien forges, alimentades per mineral de ferro, transportat amb mules pels famosos *camins de ferro* des de Batera, i pel carbó de llenya produït en els boscos del Vallespir. La darrera forja que va treballar amb aquest mètode ancestral fou la del Pont Nou d'Arles, que cessava la seva activitat, a l'inici de la primera guerra mundial l'any 1914.

Víctor Serra ens ha deixat una aquarel·la (imatge inferior) testimoni del funcionament de la farga catalana, on són representats els elements de la farga i els treballadors. Les fargues funcionaven amb uns vuit menerons, uns vuit carboners, uns vint traginers, un administrador i uns tretze fargaires. A cada torn hi havia un foguer, un escolà i el seu ajudant, un maller i el seu ajudant, un picamena i un ferrer.■

L'HOMENOT DEL DISSENY

Una exposició al Museu d'Art Modern de Ceret revisa “De cap a peus” l'univers creatiu de

CLARET SERRAHIMA

Amb l'amable autorització de **MARIA PALAU**

El cartell de l'Any Miró

«Si Josep Pla busqués els homenots d'avui, trobaria Claret Serrahima.» Ho proclama Josefina Matamoros, directora del Museu d'Art Modern de Ceret, gran amiga d'un dissenyador que, no se n'amaga gens, ha fet sempre «el que li ha donat la gana» o, el que és el mateix, ha fet del món del disseny una aventura oberta de bat a bat a noves maneres d'entendre la comunicació. I aquestes noves maneres de fer i de fer entendre el disseny, tan influents en

la nostra època, impregnen del tot l'exposició *Claret Serrahima. De cap a peus*, un recorregut breu però intens per alguns dels seus projectes més personals i, per tant, d'esperit poc o gens comercial. La mostra d'aquest *homenot del disseny* s'ha pogut veure a la capital del Vallespir del mes de març al juny de 2010

Fa mig any, Claret Serrahima –el mestre, li diuen els seus múltiples deixebles– estava molt empenyat. I no ben bé amb tot i tothom, però quasi. Estava molt enfadat amb els polítics catalans i amb tot el que estava (està?) succeint al país. D'aquella enrabiada, en va néixer un cartell amb una sentència de mort: *Catalunya és una desgràcia i el català és un desgraciat*. En va imprimir 50 exemplars i els va enviar als seus amics. Un d'aquests cartells forma part de l'exposició *De cap a peus*, un escaneig de Claret Serrahima (Barcelona, 1950) de dalt a baix, i és literal. Perquè Serrahima és tot això a la vegada: un creador que ho sustenta tot en el concepte (cap), que necessita el gest per expressar el seu univers artístic (mà), que no recela gens del seu instint visceral (panxa) i que, alhora, toca de peus a terra..., a la seva Barcelona, còmplice i sovint instigadora del seu esperit renovador.

A recer d'aquestes quatre parts del cos s'articula el discurs de l'exposició, que ha coordinat Òscar Guayabero tot fent una tria d'alguns dels treballs de Serrahima «que tenen un plus de risc, de crítica i d'anàlisi». Perquè quan Serrahima diu que fa el que li dóna la gana vol dir que el client no sempre té la raó. «Ells em fan l'encàrrec, però jo decideixo la manera de comunicar», emfasitza. Quan Caixa Manresa li va demanar el disseny gràfic per a un nou centre dedicat a la investigació tecnològica sobre cuina, Serrahima es va treure de la màniga un nom de dona, Alícia (Alimentació + ciència) i, per donar credibilitat a aquell nou infant acabat de néixer, se'n va anar a un parvulari i va fer un càsting de signatures. No és que el client no tingui la raó, però sí que acostuma a esperar coses previsibles que Serrahima no li concedeix.

En la recerca d'allò insòlit, la transgressió s'imposa

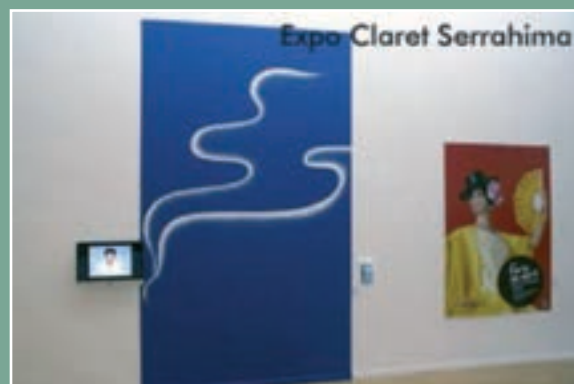
però a la manera de Serrahima, és a dir, amb molta elegància (i d'aquí el nom del seu estudi, Clas-se). Quan Pasqual Maragall li va sol·licitar un disseny per a la campanya de les seves primeres eleccions a la presidència de la Generalitat, Serrahima va aliar-se amb una genial metàfora. Va fer un disseny amb dos plats d'amanida: un amb restes de menjar, l'altre a punt de ser engolit. «No volia insultar ningú, només volia dir: senyor Pujol, he dinat molt bé amb vostè, però s'ha acabat l'àpat i ara en vull un de nou i més fresc», explica. Disseny o art? «Tota la meua vida he reflexionat sobre la frontera entre l'un i l'altre. Avui, aquesta frontera està difuminada perquè l'art necessita alguns flotadors, com el disseny, l'arquitectura, per buscar noves fórmules. Per no morir!»

Quan traspassa la frontera del disseny i fa una immersió en l'art, ho fa amb molt respecte. L'encàrrec per idear la imatge de l'Any Miró es va resoldre amb un efecte sorpresa. Corria l'any 1993. «Estava fart de la dimensió *mirolàndia*. Tot era i havia de ser tan mironià que em vaig revelar i vaig fer un disseny a la contra, és a dir, sense colors mironians, sense cap anhel de voler fer un homenatge a Miró.» I amb la mateixa convicció va concebre la imatge del restaurant El Bulli. «Després de dinar, tot sol, durant set hores, una mica ebri i envoltat de figuretes varies de *bulldogs* francesos, em vaig convèncer que la imatge d'El Bulli no podia ser una forquilla sinó aquell gos.» I és que per fer el cartell del Mercat del Ram de Vic, no cal posar-hi la imatge d'un tractor o d'una espiga. Com tampoc cal, per al cartell de la Feria de Sant Isidro de Madrid, la imatge d'un brau tot-poderós: amb dos escuradents emulant unes banderilles n'hi ha prou i més per crear una aura sensual.

Però és obvi que, per moltes injeccions d'elegància i refinament que s'hi posin, qui es deixa provocar per un provocador nat com és Serrahima alça la veu tant com pot. Només cal recordar la polèmica nova versió de l'escut de Barcelona (tot i que els heraldistes van haver d'acabar assumint la legitimitat d'aquell nou escut), o el cartell que va gestar per a la Feria de Abril catalana, amb una nina Barbie ballant sevillanes que a Andalusia no va agradar gens ni mica (i, en aquest cas, el murri Serrahima ja ho entén).

En el recorregut expositiu, les joies d'un dissenyador sagaç no s'acaben aquí. I és una bona oportunitat per capbussar-se en els seus interiorismes, com ara els seus quaderns de viatges replets de dibuixos (que mai fins ara havia exposat).

Serrahima fa dos anys que té casa a Ceret. Va canviar de segona residència fart dels desgavells urbanístics de la Cerdanya. Se sent molt a gust a la Catalunya del Nord i, segons confessa la seva amiga Matamoros, «ja hi està fotent merder: és un home que diu sempre el que pensa». A Ceret hi té un altre bon amic, Pascal Comelade, «un altre homenot que atrauria Pla, de ben segur», i que justament aquests dies està exposant la seva obra plàstica a l'altre cantó de l'artificiosa frontera, al Centre Artístic de Sant Lluc de Barcelona, entitat que Serrahima ha presidit els últims quatre anys.■

CLARET SERRAHIMA en exposició a Ceret

per Claudi Puchades

“Claret Serrahima. De cap a peus” és el títol de l'exposició que pots veure fins al 6 de juny al Museu d'Art Modern de Ceret, com a recorregut gairebé físic per la seva persona i per l'obra d'un creador polifacètic que mai no ha deixat de dibuixar.

El Museu d'Art Modern de Ceret dedica una de les seves grans sales a Claret Serrahima en una exposició titulada “Claret Serrahima. De cap a peus”, que s'estructura com un recorregut gairebé físic per la seva persona i per la seva obra, que ens ha de permetre descobrir, per primera vegada, totes les facetes d'aquest creador contemporani, que es defineix com a dissenyador, comunicador, estrateg i activista cultural incansable. Un amant de Ceret, amb seu a la vila, que és també un barceloní que ha viscut la ciutat amb intensitat, implicat plenament amb el seu país i la seva cultura, sovint des d'una posició irònica i, fins i tot, reivindicativa.

Passarem pel seu cap, com a home que ha tingut sempre el pensament i la cultura ben presents en la seva activitat professional. Descobrirem el seu ventre, que condiona la seva activitat més lliure, sense la pressió mercantil immediata. Observarem els seus peus, com a base d'una activitat que té la seva necessària dosi de realisme i pragmatisme. I, finalment, li podrem donar la mà, per comprovar que la seva és l'eina primera de tot un treball gràfic basat en la seva destresa.

L'exposició “Claret Serrahima De cap a peus”, amb l'obra diversa d'aquest creador polifacètic que mai no ha deixat de dibuixar, s'ha pogut veure al Museu d'Art Modern de Ceret.

A DALT, IMATGE D'UNA DE LES SALES DE L'EXPOSICIÓ

1910-1911 - D'HÉLIOGABALE AU CHANT DU VALLESPİR

**Les deux premières années
de Déodat de Séverac à Ceret**

per Yves Duchâteau

Moustache en bataille, il est arrivé de Paris un jour lumineux de janvier 1910. L'attendaient à la gare de Céret Frank Burty Haviland, le jeune américain dont il avait fait connaissance aux concerts du Salon d'automne de la salle Pleyel en 1904 ainsi que Manolo Hugué et sa compagne, Jeanne de Rochette, sa chère «Totote».

Manolo ! C'est avec le petit sculpteur catalan qu'il avait pris la décision, à l'automne 1909, de quitter Paris pour gagner les rivages de la Méditerranée.

Manolo était las de vivre d'expédients et malgré l'aide fraternelle de son entourage, la peur de la misère passée hantait son esprit. Et ne le quittait plus le souvenir lumineux des jours heureux du séjour estival en Cerdagne où pour la première fois, en compagnie de Frank Burty, il s'était senti en sécurité et véritablement créatif. Quant à Déodat, il était décidé, absolument, à vivre enfin au grand jour avec Henriette Tardieu, sa chère Mireille, qu'il prénommera toujours ainsi pour l'avoir découverte, en 1906, sur scène à Castelnaudary dans le rôle titre du beau texte de Frédéric Mistral, le poète dont il était si proche. Travailler à Villefranche-de-Lauragais, son refuge familial habituel, était

impossible: il lui fallait fuir les récriminations de ses proches refusant d'accepter dans leurs rangs la présence d'une fille de coiffeur ! Mésalliance impensable pour cette famille de vieille noblesse et de même origine, semble-t-il, que les rois d'Aragon.

Il fallait au baron Marie-Joseph-Alexandre-Déodat de Séverac sérénité, concentration et félicité pour créer l'œuvre dont on venait de lui confier la création, œuvre qui lui tenait à cœur au point de l'avoir poussé à solliciter l'amical concours du directeur du Conservatoire de Paris, Gabriel Fauré, pour obtenir l'accord de Fernand Castelbon de Beauxhortes, directeur des arènes de Béziers. Chaque été en effet ces arènes étaient le cadre de remarquables spectacles lyriques depuis 1898 ; Camille Saint-Saëns avait composé la musique de «*Déjanire*», le premier des spectacles de plein air qui vaudront à Béziers la réputation d'un «Bayreuth français».

Conquis par le charme de Céret, l'atmosphère chaleureuse de l'hôtel du Canigou et l'accueil amical teinté de respect qu'Armand Janer et sa femme ont réservé à Henriette à son arrivée de Castelnaudary, Déodat de Séverac a le sentiment

DÉODAT DE SÉVERAC EN 1911 (M.D.S. FONDS E.D)

HÉLIOGABALE: LA FOULE EMLIT LES ARÈNES DE BÉZIERS. (M.D.S)

d'avoir enfin trouvé la paix du cœur et de l'esprit. Le hasard a bien fait les choses qui, de Banyuls-sur-Mer assiégée par la tramontane à Amélie-les-bains envahie d'une foule souffreteuse, a conduit ses amis à poser ébauchoirs, burins et chevalets dans la paisible sous-préfecture.

Travaillant sur un piano de location, il s'attaque aux soli, chœurs et danses d' «*Héliogabale*», tragédie lyrique de son ami Emile Sicard et les premières mélodies ne tardent pas à résonner dans tout l'hôtel de la rue Saint-Ferréol. Face aux Albères profondes et bleues, il les transcrit avec enthousiasme et les feuillets s'entassent sur sa petite table. A Pâques, il trouve à résoudre le problème posé par la sonorité, qu'il estime un peu grêle, d'un quatuor dans les arènes. La cobla *Mattes* jouait sur la place du Barri, et Albert Manyach l'observe en jouant de la tenora: «*Se plaçant tantôt à droite, tantôt à gauche de la cobla, s'éloignant, se portant en face, venant même sous le pavillon des instruments, le compositeur cherchait à se rendre compte des primes et des tanors... Après les fêtes, il nous donna rendez-vous chez lui... Il nous dit son admiration pour la musique catalane et nous fit voir une notation au crayon pour nos instruments. Le lendemain, il nous priait d'essayer sur le tanor ce qui est resté, ou à peu près, de la Mascarade.*»

Le 21 août, la création d'Héliogabale connut un vif succès, renouvelé en février 1911, à Paris, par une représentation en version concert à la salle Gaveau. La découverte des instruments catalans marquera les esprits comme en témoigne cet extrait d'un article de Pierre Lalo: «*Un groupe de musiciens catalans dont monsieur de Séverac a employé les instruments, sorte de hautbois rustiques, au timbre plein, rude et fort, ont eu un succès énorme et mérité... Ils alternaient avec les bois ordinaires, les uns et les autres disant les mêmes phrases. Chaque fois que c'était aux Catalans à jouer, le rythme prenait une netteté, un accent, un mordant incisifs et superbes...*

Céret réservera au compositeur un accueil triomphal. Fêté en héros, il voit s'ouvrir grand toutes les portes: Aribaud l'archiviste, Adrien Amade, fondateur et animateur des *Cantayres Catalans*, et Louis Roque, le directeur de l'Harmonie du Vallespir l'ont adopté et le sollicitent pour participer aux noces d'argent de l'*Harmonie du Vallespir*.

On pense à une fête d'ampleur dédiée à la catalanité associant musique et poésie: Jean Amade, professeur et poète, qui vient de publier *l'Idée Régionaliste*, en écrira le texte que Déodat de Séverac mettra en musique. La date de cette grande fête populaire est fixée au 2 juillet et le spectacle sera donné aux arènes, c'est-à-dire les arènes de fusta (de bois) qui se situaient sur l'actuel boulevard Clémenceau à l'emplacement du magasin Netto et du Crédit Agricole.

Et Jean Amade écrit: *Cantem la terra catalana - Terra de l'alegria y terra de la pau...*

Et Déodat de Séverac compose, pendant que se forme et répète une chorale mixte de deux-cent-vingt choristes de Céret, d'Amélie-les-Bains et de Perpignan. Répètent aussi les instrumentistes de l'Harmonie du Vallespir, du Boulou, de Saint-Laurent de Cerdans sous la direction de Jacques de Noëll et de l'Harmonie de Coursan dirigée par Jérôme Lignon: quatre-vingt exécutants serviront la musique de Séverac. Chacun, en ville, s'affaire pour que tout soit parfait, les uns montent les arènes, les autres les habillent et préparent costumes et drapeaux: «*Bourgeois, bourgeoises, ouvriers, ouvrières, tous participaient. Pendant de longs mois la ville fut en fête*», se souvient Michel Sagéloly.

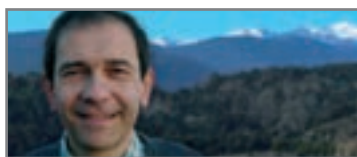
Quand, après un long après-midi de musique et de chants, s'éleva le pur chant au Vallespir, la cantate *Cant del Vallespir*, une émotion profonde, quasi religieuse, s'empara de la foule, que traduit ainsi Horace Chauvet dans *l'Indépendant*: «*Dans ce vaste cirque de montagnes que caressaient encore les rayons du soleil couchant, on eut l'impression du Beau et on ouït une sublime et divine invocation à la nature.*»

On imagine bien que cette manifestation si réussie grâce au talent du nouvel arrivant donnera aux Cérétans une image très favorable de ces Parisiens récemment installés: comme le couple Séverac, Frank Burty, Manolo et Totote étaient dorénavant adoptés. Le terrain était tout préparé pour Picasso qui s'annonçaient pour le 8 juillet.

C'était il y a cent ans, Céret allait bientôt entrer dans l'histoire de l'art, d'abord et avant tout grâce à Déodat de Séverac: avant d'être terre de peinture, Céret fut terre de musique. ■

SÉVERAC, HASSELMANS ET LA COBLA MATES. (M.D.S. FONDS E.D.)

NOMS PROPIS DE CERET (1)

Una enquesta amb Josep Coste, en Jepe del mas Perer (1913-1993) i la seua filla Madeleine

per Jean Paul Escudero

Josep Coste va ser masover del mas Perer fins al 1958. D'aquesta data ençà va treballar a can Soubiranne. [suβi'raɲə]. La seua vida va transcórrer tranquil·lament en aquesta muntanya de Ceret que coneixia de cap a cap. Masos, fonts, boscos, còrrecs, riberes, gorgs, cingles... no tenien cap secret per ell. Ordenant dues entrevistes realitzades entre 1991 i 1992, hem establert un simple inventari alfabètic – que no pretén ser exhaustiu – de noms de lloc del terme. Alguns d'aquests noms van acompanyats amb llur transcripció fonètica (basada en l'Alfabet Fonètic Internacional simplificat), d'altres tenen un comentari dels informadors que hem reproduït textualment. La transcripció ens dóna una perspectiva real de la llengua parlada. Així per exemple, veiem que coll de la Brossa o gorg Rodon integren les pronúncies dialectals [bru'sə] i [ru'dun] pròpies d'aquesta zona del Vallespir.

Les relacions entre els noms de lloc, o topònims, i els noms de persona, o antropònims, són freqüents i sovint antigues. Molts noms de lloc amaguen un cognom. Sense anar gaire lluny, la Marigona prové d'una feminització del llinatge Marigó, atestat al Vallespir al segle XIV, can Vixella

recorda el nom Vixella, present al segle XVIII - probablement creat a partir d'un sobrenom – que s'ha conservat fins al segle XX. En sentit contrari, hem vist que un lloc concret podia crear un cognom, per ex.. Santpau, nom d'una família lligada al lloc de Sant Pau a Reiners, fins al segle XVII. Actualment aquest sistema encara s'ha conservat en la llengua popular al Vallespir, si bé ja no té conseqüències sobre el nom administratiu de les persones, ex. En Sorra ['sura] o en Jepe del Bac, persones que van viure respectivament a can Sorra (a l'Alt Vallespir) o al mas del Bac (entre Tellet i Reiners). Els noms de persona, que poden ésser més o menys aparents en la toponímia, han estat en general, identificats a Ceret mateix en les diverses obres citades a la bibliografia. Ex. El mas Perer integra l'element Perer nom de família atestat l'any 1293 a Ceret; vegeu Cailà-Escudero: Història dels noms... El mas Ribes inclou el cognom Ribes documentat al fogatge de 1553; més dades a Peytavi: Catalans i Occitans... vols.1 i 2. Per raons d'espai no podem detallar totes aquestes informacions complementàries tal com hauríem volgut. Finalment hem de dir que el símbol * assenyalava una ortografia incerta.■

Inventari alfabètic de noms de lloc del terme.

La ribera dels Bauços ['bawsus]. És un altre nom de la ribera de Noguereda. *Bauços* és el plural del nom comú *bauç* (daltabaix, precipici) ben representat en la toponímia del Vallespir: *coll de Bauçells* (bauços petits), *les Embauçades* (lloc on la carretera entra en el *bauç*).

La font de la Beceda. Entre els termes de Ceret i de Reiners, per damunt del mas Perer. Col·lectiu de *bec*, nom pirinenc del bedoll (*Betula pendula*).

Can Biscaia [bis'kaʝə]. Sobre el mas Pellagordí.

El mas Blasi ['blazi]. A l'oest de can Biscaia.

El Bolaric * [bula'rik]. Sobre el coll de la Brossa, a la partió entre Ceret i Maurellàs.

El coll de la Brossa ['brusə]. A la carretera de Fontfreda, després del mas Soubiranne. Sembla que vingui de la planta del mateix nom *brossa* (Calluna), present en aquell paratge.

El corral [ku'ral] **de la Cabra.** Convertit avui en una ruïna, per damunt del mas Soubiranne.

Les Castanyedes. A davant del pla d'en Panna (actualment anomenat *la Terrasse au soleil*).

El salt del Cavall. A la carretera de Fontfreda, abans d'arribar al trencant del mas Querol. La tradició explica que s'hi va estimbar un cavall amb la carreta.

El pas del Cirerer. "Al cim de Fontfreda, al camí que va a les Salines."

La font de la Closa. Des del mas Perer al camí de la Marigona. (La Closa és una castanyeda).

El corral del Comú [ku'raldalku'mu]. "Al mateix camí que el pas del Cirerer" a tocant de la *Stèle des Évadés*. (El Comú pertany a Maurellàs i les Illes).

L'Estrebol [☆] **de baix** [dɔβaj] i **L'Estrebol de dalt**. "Són dos serrats per alt de Fontfreda."

La collada de l'Estrebol [☆] [lɔstrə'βɔl]. Abans d'arribar al pic de les Salines.

El pont del mas Farines. "És el nom vell del pont del mas Companyó." A la carretera de Fontfreda, després del mas.

La font del Génie. "Abans d'arribar al coll de la Brossa, des-sota Fontfreda."

El cingle Gros. Al sud del terme, per alt de la Comtessa cap a la cova dels Trabucaires.

La font de can Guix [gɪʃ]. A poca distància de la Marigona (can Guix pertany a Reiners).

El pont de la Llebre [pundəla'lebrə]. El lloc no s'ha determinat.

Prat Lleuger [☆] [lu'ʒe]. Després del coll de la Brossa, seguint la carretera de les Illes, "és un planer a la dreta."

La Marigona. Al nord del mas Perer. A la partió de Ceret i Reiners. Els que s'hi estaven deien que "menjaven a Ceret i dormien a Reiners".

La Maura. Mas a la carretera de Fontfreda. S'ha de relacionar amb el cognom *Maura* atestat el 1553 (Peytavi).

El Moixer o ras del Moixer [mu'ʃe]. A la ratlla de l'Empordà, a tocar del roc de Fraussa.

Palol [pa'lɔl]. Veïnat antic situat al sud-est de la vila. *Palatiolo* 1277 (Ponsich).

El mas Perer [pa're]. Sobre el mas Querol. *Mansi nominati den Perer* és a dir, mas anomenat d'en Perer, en un document de 1404, recollit per l'arxiver Alart (Cailà-Escudero).

El roc del Pou. A l'est del roc de Fraussa. És visible des del Vallespir i des de l'Empordà.

El mas Querol. En un trencant de la carretera de Fontfreda a mà dreta.

El mas Ribes. A l'est del mas Companyó. El cognom *Ribes* apareix diverses vegades al fogatge de 1553 i a la taxa del batalló de 1643 (Peytavi).

El gorg Rodon [ru'dun]. A la ribera del mas Perer, "per alt del gorg de les Anelles."

Sant Jordi. Veïnat situat a mig camí entre Ceret i Maurellàs.

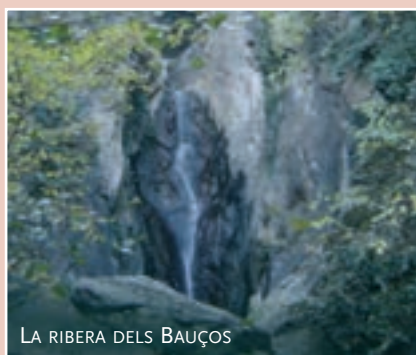
El mas Soubiranne o mas Llemosí [☆]. "Hi ha una termenera que hi ha escrit [ləmu'zi], és el veritable nom del mas [suβi'ranə]." El bisbe Pierre Soubiranne va ser propietari d'aquest mas.

El gorg del Tell. A la ribera del mas Perer, més amunt del mas. "Hi ha una matarrada de tres tillolers." Del nom d'arbre *tell* (Tília) propi del Pirineu i de gran part de la Catalunya central.

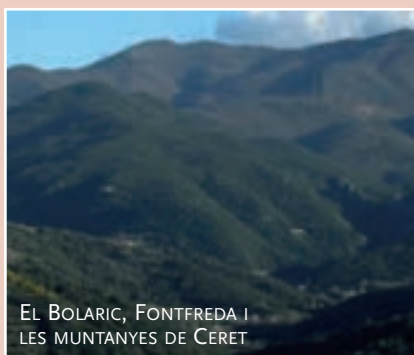
Can Torner [tu'rne]. En un trencant a la dreta de la carretera de coll de Baucells.

Can Vinagre. Anant cap a la urbanització anomenada "Les Hauts de Ceret."

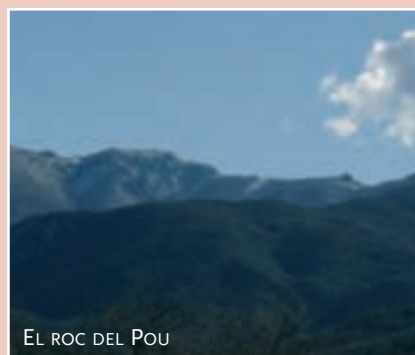
Can Vixella [biʃe'la]. Sota coll de Baucells. *Vixella* documentat el 1789 (Frénay).

LA RIBERA DELS BAUÇOS

EL BOLARIC, FONTFREDA I
LES MUNTANYES DE CERET

EL ROC DEL POU

Fotos: Paola Escudero

BIBLIOGRAFIA BREU

CAILÀ Montserrat i ESCUDERO Jean-Paul. *Història dels noms de Reiners. Les arrels d'un poble del Vallespir*. Institut d'Estudis Catalans. Barcelona, 2005.

COROMINES, Joan. *Onomasticon Cataloniae*. Barcelona: Curial Edicions Catalanes i "La Caixa", 1994 - 1997.

COSTA, Georges J. *Répertoire-Atlas Patronymique des Pyrénées-Orientales au XIXe. siècle*. Collection Etudes. 2 Volumes. Perpinyà: Presses Universitaires de Perpignan, 1994.

COSTA, Georges J. *Répertoire-Atlas Diachronique des noms de*

famille des Pyrénées-Orientales au XXe. siècle. Collection Etudes. Perpinyà: Presses Universitaires de Perpignan, 2000.

FRÉNAY, Etienne. *Cahiers de doléances*. Perpinyà: Direction des services d'archives, 1979.

PEYTAVÍ, Joan. *Catalans i occitans a la Catalunya moderna*. II volums. Barcelona. Òmnium Cultural, 2005.

PONSICH, Pere. *Límits històrics i repertori toponímic dels llocs habitats dels antics "Països" de Rosselló-Vallespir-Conflent-Capcir-Cerdanya-Fenolledès*. Prada: Revue Terra Nostra, 1980.

TIRACH ALVENTOSA, Pasqual. *Les surnoms catalans*.

CONVERSA AMB, **MARIE “MIMÍ” BROUZI**

per Montserrat Cailà i Guitart

Sovint l'hem vista camí amunt, carregada amb un feix, venia de fer herba pels conills, “pels llapins” com diuen aquí, és la Marie “Mimi” Brouzi. El seu català és el que s'ha sentit al segle XX al Vallespir, amb algunes francesades comptades que no acaben de malmetre la riquesa del lèxic genuí conservat. Té 98 anys i en fa més de 70 que s'està al Vilar de Reiners.

■ **Però no vau néixer aquí.**

Jo som naixida a Ceret, al novembre del 1912, a Sant Miquel de Noguereda. El meu pare se deia Martí Baills.

■ **Baills, escrit amb B?**

Sí. Eren dos germans, l'un s'escrivia amb B, Baills, i l'altre amb V, Vaills. El meu pare era mossènyer, ara en diuen *régisseur*. Provenia del poble del Tec. Els meus avis tenien

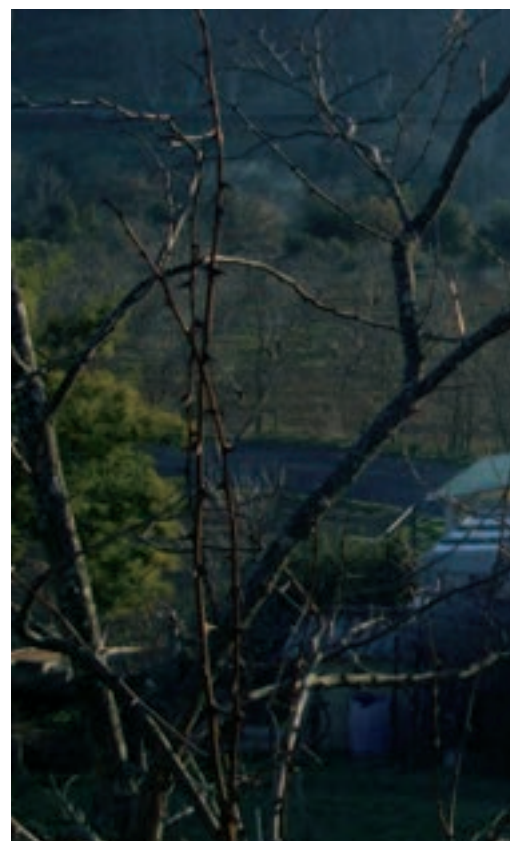
un ramat i ell quan s'estava allà, feia de pastor. La meua mare, Ursule (pronunciat a la francesa) Piquemal era de Montferrer.

■ **Ells parlaven en català, és clar.**

Sí, no havien anat mai a escola. El pare havia après a llegir i escriure pel seu compte en francès; encara l'altre dia vaig trobar una nota seua. La mare el sabia pas parlar, l'entenia el francès, mes fora podia dire *oui* i *non*. De jove, anava a fer escocells a la vinya i se guanyava sous. Al mas, ajudava el mosso que se cuidava de les vaques, a molsir. Teníem sis o set vaques. Era el pare que menava el mas de Sant Miquel de Noguereda.

■ **Hi havia una capella?**

No. Me recordi fora d'una *estatue* de Sant Miquel que me

feia molta paor perquè tenia una serp entortolligada a les cames que semblava viva. Jo eri més aviat poruca. Un dia vaig tenir una paor molt gran. Els dissabtes el meu pare anava a cercar sous i passava a les cases a pagar els *obriers*, un dia, al rodal que en diuen Quatre Camins, ens esperava una persona amagada amb un llençol blanc dessús, el meu pare en va pas tenir de paor i vam passar.

■ Teníeu més germans?

Teniï fora una germana més gran que anava a treballar amb mon pare, dallava l'herba del prat amb la dalla, anava als raïms, el que calia.

■ On anàveu a escola?

A Ceret. Fèiem quatre viatges al dia. Les mestresses eren molt severes. Un cop vaig portar aigua per beure a l'escola dedins, me vaig acatar per beure i me va punir, me va fer anar a fora i esperar que me digués de partir. Va pas pensar pus en jo. Jo veï que se feia tard i que teniï un tall de camí per anar a Sant Miquel. A la nit jo tenia paor. A la fi vaig anar a li dire i me va deixar partir, mes m'havia descuidat!

■ A l'escola parlàveu en català o en francès?

Entre nosaltres català, a polit que no ens sentissin. Cremats! Les mestresses volien pas que parléssim català. A la classe parlàvem francès.

■ A què jugàveu?

A saltar a corda, a bala, gitant la bala a la paret, a la canalera de l'aigua i baixava; la bala era d'un pinyol d'abricoc. També jugàvem a ossets, ossets que trobàvem als peus de porc i que tiràvem enlaire i els quitllàvem. Lo que en quitllava més guanyava; emprés els calia posar a l'inrevés. Recordi un joc que se deia "Passa sabateta", ens posàvem totes en rodona assentades i una passava per

darrere fent el torn amb un mocador mentre cantàvem: "Passa sabateta, qui volteta... qui el traparà, guanyarà!" i posava el mocador a l'esquena de la que volia, palpaven, i la que el trapava guanyava.

■ Sí, en francès en diuen "*Le facteur n'est pas passé*". Els nens també jugaven com vosaltres?

Els més aviat jugaven a la clic o a córrer.

■ I després de l'escola on vau anar?

Vaig anar a aprendre de cúser, i emprés a can Seilles de Ceret, una *usina* d'espardenyes. Jo picavi a la *machina* o posavi ullets. Hi anavi matí i tarda, a preu fet. També anavi amb la carreta a carregar herba quan el meu pare anava a dallar. Més aviat feia el dinar i la casa, i era la meua mare que anava a treballar amb el pare, a plantar a l'hort, a arrencar les patanes... Venien a dinar a casa, feien migdia i se'n tornaven. Jo a dotze anys anavi als raïms, feï les veremes amb la gent de Ceret. També hi havia espanyols que menjaven i dormien en un *hangar* amb la palla. Quan la meua germana va tenir nins, com que ella ajudava el meu pare, eri jo que me cuidavi de la mainada.

■ Què fèieu els diumenges?

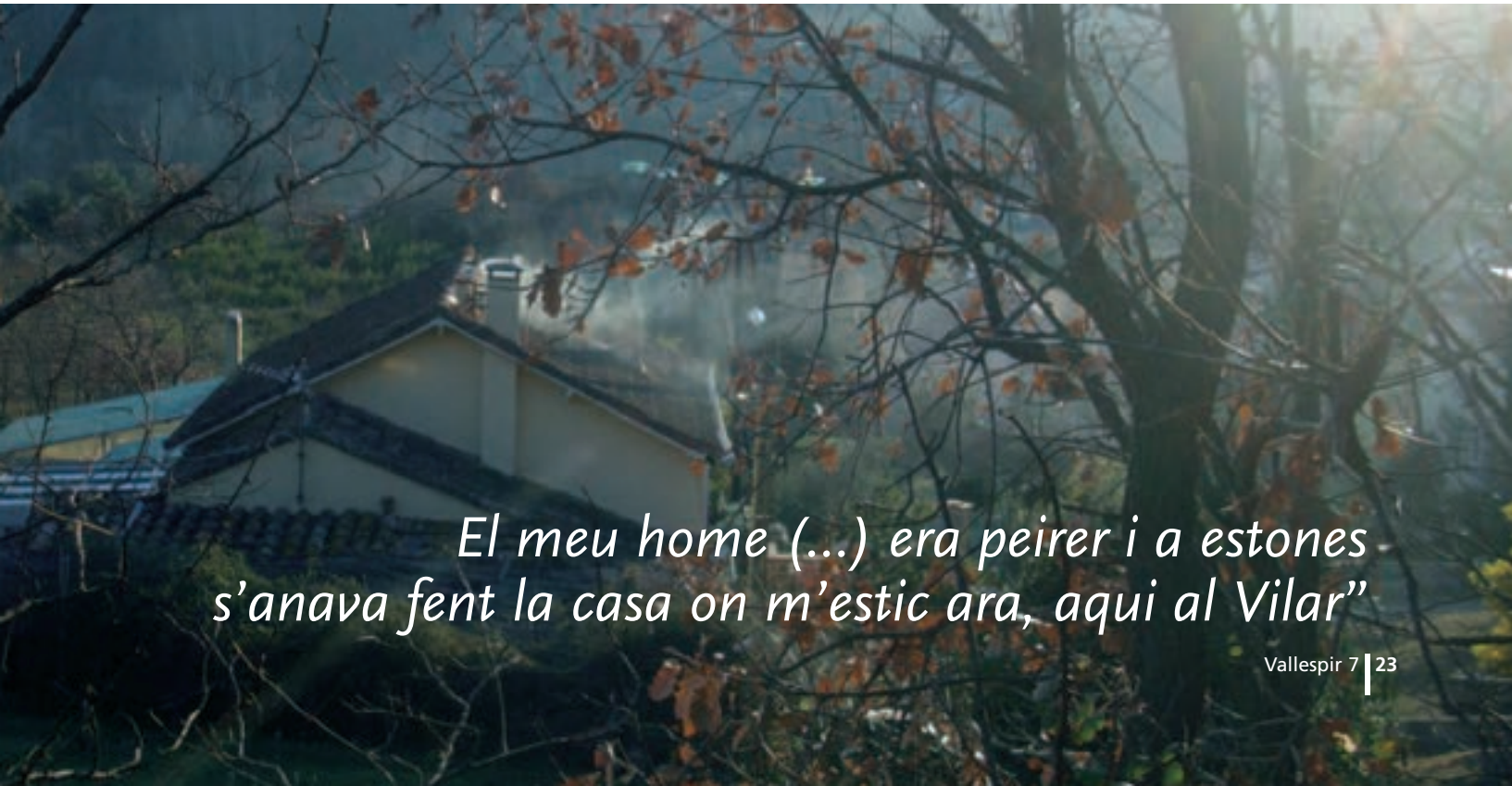
Els diumenges anàvem a les balles a Ceret.

■ Què ballàveu?

La *polka*, la *mazurka*, el *scottish* i la *valse*. Quan era la festa, al mes d'agost, anàvem també a Oms.

■ A peu des de Ceret?

Sí, pel mas Tauriac, seguint la ribera i per amunt. Per pasques també anàvem a la festa a Tellet, hi jugaven un cabrit a la rodella. I per pasquetes, una setmana després, a la Roura. El 15 d'agost era la festa d'aquí. Feien balles al Vilar i venien llimonetes i vi blanc. Els músics venien de Tellet o de la Farga, un se deia Claret.

El meu home (...) era peirer i a estones s'anava fent la casa on m'estic ara, aquí al Vilar"

■ **I al gener l'aplec de Sant Pau?**

Sant Pau era a la tarda. També ballàvem. me'n recordi que venien de tot, beures, bescuits, pastilles, i pomes cuites plenes de sucre amb un broc. Allavores nos amúsàvem bé. Cada any hi anàvem. Passàvem la palanca del Tec, ara hi és pas.

■ **Havíeu anat a l'aplec de les Salines, a Maçanet de Cabrenys?**

Això ja era més lluny. Un cop hi vaig anar i vaig dormir a Pellagordí, un mas de Ceret, i des d'allí, l'endemà a peu fins a les Salines. De tornada la sola de les espardenyas me se va trencar i vaig arribar descalça a Ceret. Un altre dia que havíem anat a fer botifarres a can Baus (la meua tia, una germana de ma mare, s'estava a can Baus, prop del pont de Reiners; deien que allí s'hi havien amagat els trabucaires, en un rodal dessota la casa que era una cort de porcs), acabat de fer les botifarres, eren les deu hores de la nit i feia una fosca! vam anar a peu a ballar a can Massineta, sabeu on és?

■ **Sí, al fons de la Palmera.**

Passàvem pel camí vell de Tellet amunt fins a la Creu del Bac, cap avall fins a la Palmera i seguint la ribera cap a can Massineta. Hi havia un o dos músics, venia gent d'Oms, i vells i joves ballaven. També anàvem a Palaldà per la festa de Sant Martí. De Ceret a peu fins a can Basses, a la Ribera Ampla. El meu pare s'hi havia estat a can Basses, allí va conèixer la meua mare que vivia allavores a l'altre costat de ribera a can Roca de Tellet.

■ **Els dies de festa què menjàveu?**

Fèiem un menjar especial: sopa grassa, un llapín amb civet, una gallina rostida i encara pa d'ou i bescuits secs, i vi blanc per beure. A sopar venien els músics a casa.

■ **Els altres dies no menjàveu tant.**

A l'hivern lo que menjàvem més era monges i patanes. Menjàvem també fricot, lentilles, sopa grassa... Al meu papà li agradava pas l'ollada perquè deia: “en som menjades massa quan eri jove”. Quan s'estava al Tec i guardava el ramat.

■ **I sempre anàveu a peu a tot arreu? No agafàveu mai el tren?**

El vaig prendre un cop per anar de Ceret a Arles amb una companya. A Arles venien sucre i xocolata. Me recordi del primer cop que va passar el trin. Eri petita jo. La gent, tothom corria per espiar el trin, semblava qui sap què!

■ **I a Perpinyà? Hi anàveu sovint?**

No gaire. Fora quan m'hi portava el meu oncle que s'hi estava. Venia a me cercar i hi anavi amb ell. Rodàvem pas abans.

■ **Recordeu els vostres avis?**

La mare del meu pare me posava a la seua falda quan jo eri malalta i deia pregàries i me senyava.

■ **I quan és que vàreu anar al Vilar, quan us vàreu casar?**

Me vaig casar el 1935. La meua gent ja s'estava a Reiners, a can Trilles, perquè el meu pare allavores menava la vinya de can Trilles per fer vi, on ara hi ha el *lotissement* de l'escola. Nosaltres al començament nos estàvem amb ells. El meu home, Ferdinand Brouzi, era del Conflent i menava una xica de terra d'en Lanes, al Vilar. Era peirer i a estones perdudes s'anava fent la casa on m'estic ara, aquí al Vilar.

■ **Al Vilar no teníeu botigues? Com us ho fèieu?**

Cada setmana passava en Vergés, que tenia una *epiceria*. El pa passava cada dia i també venia el carnisser, en Conrado que portava carn a les cases quan la hi comanaves. El peix venia un cop per setmana. Anàvem a can Fusta al Pont de Reiners, o a Ceret. Jo anavi a Ceret amb bicicleta i restavi a dinar a casa la meua sogra.

■ **Amb qui parleu en català?**

Amb el meu nin parlem sempre català i a la meua nora li parli català i ella respon en francès. Quan el meu nin anava a escola, ell va néixer al Vilar el 1939, el rembolaven si parlava català.

■ **Teniu bona salut i encara trastegeu per casa.**

Sí, me cuidi de dues gallines que són molt ponedores i d'un llapín gros que té una cara estranya, mes me fan companyia. Me llevi d'hora, me cuidi de les bèsties i de les flors, passegi un xic i llegeixi força. ■

MARIE BROUZÍ A LA SEVA JOVENTUT

IMATGE DEL VILAR DE REINERS

“ FONTS ”

Revista del Centre d'Estudis Jaume Clavell, d'Argentona (Maresme)

per Francesc Villà

Avui recordem que fa deu anys ens reuníem un grup de persones interessades per a tirar endavant un Centre d'Estudis a la nostra localitat.

Argentona és una vila que fa pocs anys ha superat els deu mil habitants, però que manté un tarannà particular i diferenciat, malgrat la influència de la ciutat de Mataró, que amb cent vint mil habitants, no tan sols comparteix els límits municipals, sinó que també ho fa amb l'oferta econòmica, comercial i cultural. És una vila amb molt interès cultural, manifestat amb diverses entitats. Si retornem deu anys enrere, amb visions polítiques diferents, però amb ganes i preocupació per mantenir, potenciar i fer conèixer el patrimoni local, ens trobàrem a l'ajuntament nou per a crear un Centre d'Estudis Argentonins. Les discussions foren llargues i feixugues. Malgrat tot, fou un aprenentatge que ens ajudà a trobar les bases per tirar endavant l'entitat i que avui encara manté el mateix caràcter, respectant la ideologia de cadascun i treballant per tot allò que afecta al patrimoni comú.

Un cop creada l'entitat i escollit el nom de *Centre d'Estudis Argentonins Jaume Clavell*, entre les diverses seccions de treball hi havia la de publicacions. Tots vèiem necessari que calia crear una revista. Així fou com va néixer **FONTS**. El nom tenia un doble sentit pels argentonins: per una part, Argentona, a finals del segle XIX i la primera meitat del segle XX, era coneguda per les seves *fonts d'aigües minerals* i ferruginoses, que potenciaren la vila com a lloc d'estiueig dels senyors mataronins i barcelonins. Per altra part, el nom fa referència a les *fonts històriques* necessàries per recuperar i conèixer el nostre patrimoni. Després calia perfilar com havia de ser, quina periodicitat tindria, i sobretot com la finançaríem. Volíem que la revista tractés, de temes argentonins, però sense tancar-nos a casa nostra, deixant pas, al tractament de temes relacionats amb la comarca, el país i els països catalans. No havia de ser el relat d'esdeveniments locals, però havia de deixar constància de tots aquells fets que afectaven la col·lectivitat, com, els resultats d'unes eleccions o les trobades amb els autors literaris que venen cada any a la nostra Tardor Literària. Al mateix temps, volíem treballar en la recuperació del patrimoni local en tots els seus àmbits, oral, arxivístic, materials, arqueològic..

Una de les tasques més significatives de la revista és divulgar aquesta feina amb la col·laboració de totes aquelles persones especialitzades. D'aquesta manera hem aconseguit la participació, al llarg d'aquests deu anys, de més de cent cinquanta col·laboradors que amb els seus escrits ens han

gratificat amb el seu coneixement. Creiem que la participació de la gent és un aspecte molt positiu. També ho compaginem amb treballs d'investigació i recerca, així com amb els comentaris dels llibres publicats sobre Argentona o la Comarca o per autors argentonins o comarcals.

Després de 10 anys, i amb la publicació d'unes 40 revistes -la periodicitat és trimestral- el contingut dels temes tractats és molt variat per a la història del poble. Mai a Argentona una revista havia tingut una continuïtat tan llarga; mai una revista s'havia preocupat per deixar constància del patrimoni. Si repassem l'índex de les publicacions, veurem el gruix i la varietat de temes que s'han treballat. Volíem que la revista no es quedés a les prestatgeries dels especialistes o de la gent interessada, sinó que arribés al màxim de gent. Des del primer número tots els socis la reben a casa seva i arriba a botigues, bars i establiments del poble. També arriba a les biblioteques del país i intercanviem amb d'altres Centres d'Estudis i revistes com ara la vostra Vallespir, que hem presentat al públic d'Argentona aquest passat 2010.

Creiem que **FONTS** és una publicació cabdal per a conèixer Argentona i el Maresme. Esperem, volem i desitgem que es mantingui viva i fresca com fins ara.■

ESTUARI DEL RIU CLYDE A L'ILLA DE CUMBREY - FOTO DE MIQUEL DELEMME

ELS MARINERS DEL CANIGÓ A LA DESCOBERTA D'ESCÒCIA

per William Fowler, Ceret

“PODEM AFIRMAR QUE DESPRÉS D'AQUEST VIATGE ELS ESCOCESOS I ELS CATALANS TENEN MOLTES SIMILITUDS, MALGRAT LA DIFERÈNCIA DE CLIMA. SÓN DOS POBLES DEMPEUS, AMB UNA IDENTITAT FORTA QUE LLUITEN PER A MANTENIR LA SEVA LLENGUA I LA SEVA CULTURA.”

Aquest viatge del 13 al 18 maig de 2010 ha pogut realitzar-se perquè com a ex-professor de biologia marina de la universitat de Glasgow, i ara com a ciutadà de Ceret, com a cantant dels *Mariners del Canigó*, els companys m'ho van demanar. Jo havia guardat contactes amb alguns col·legues, entre els quals la professora Amaya Albalat, barcelonina casada amb un escocès que havia creat una associació catalano-escocesa per a les parelles de doble cultura. La idea d'una cantada dels Mariners a Glasgow va doncs sorgir molt naturalment.

Glasgow és una gran ciutat industrial amb una població de més de 2,5 milions d'habitants que, al final del segle XIX va esdevenir la segona ciutat de l'Imperi britànic i la quarta ciutat d'Europa després de Londres, París i Berlin. Glasgow disposava d'una important indústria pesant i de la tecnologia. En les seves fàbriques han estat construïdes la meitat de les locomotores de vapor del món i prop del 20% de la producció mundial de naus. La ciutat disposa de 3 universitats, la més antiga fundada l'any 1451. Alguns dels seus fills són cèlebres, com James Watt, l'inventor de la primera màquina

de vapor i Charles Rennie Mackintosh, artista i arquitecte conegut, que ha construït diversos edificis del centre de Glasgow. La ciutat posseeix 4 catedrals, la de Glasgow (presbiteriana), la de Sta Mary (episcopal), la de St Andrew (catòlica) i la de St. Lluc (ortodoxa grega). Els habitants utilitzen molt el transport públic; els autobusos o els taxis d'estil britànic, i un petit metro estrany obert el 1896. No es pot deixar Glasgow sense haver visitat el museu de Kelvingrove, fundat el 1901 que conté una de les més importants col·leccions d'art d'Europa. S'hi pot veure la célebre obra de Dali: el Crist de St. Joan de la creu. Citem també l'estrany "Squinty Bridge", un pont retorçat que salta el riu Clyde i permetrà la renovació dels barris de la vora del riu. Sobre el moll de l'aduança hi ha una estàtua amb els braços estesos al cel. És el monument que recorda la participació dels britànics a les Brigades internacionals que van lluitar al costat dels republicans durant la guerra civil espanyola. Dels 2000 britànics, un quart eren Escocesos (mentre Escòcia compta només 10% de la població britànica). El memorial esculpit per Arthur Dooley ha estat inaugurat el 1977. Representa Dolores Ibarruri, "La Pasionaria", figura popular de la República espanyola. La inscripció a la base del memorial és: *Val més morir dempeus que viure de genolls*.

El primer concert dels *Mariners* va tenir lloc a l'*Alliance Française*. Va ser una proposta de Jim, el meu fill, que hi segueix uns cursos de francès, gràcies a ell aquest concert es va poder organitzar, amb una primera part, amb el cor de l'*Alliance* que va cantar en francès, i una segona part en català, amb els *Mariners*, i una demostració de sardanes per les *Marinetes* que va ser molt apreciada pel públic.

Fem ara un resum de la història d'Escòcia. Els Pictes han estat els primers pobladors establerts a Escòcia, entorn de 1000 anys abans de Crist. Després arribaren els escocesos, un poble celta d'Irlanda, entorn de 500 anys abans de Crist. Després d'unes batalles (de -846 a -841), els escocesos van imposar-se als pictes i crearen el regne d'Escòcia. El país fou conquerit l'any 55 abans de Crist pels romans comandats per *Gnaeus Julius Agrícola*. Però, els atacs continus van forçar els romans a retirar-se i a construir un mur defensiu nòrdic, el famós mur d'Adrià que separava Escòcia de la resta del país.

Més tard, Anglaterra va voler dominar tot Gran Bretanya. Hi va haver moltes guerres entre anglesos i escocesos durant prop de 800 anys. La independència del país només es va afirmar després de la batalla de *Bannockburn* l'any 1314, on fou reconegut *Robert le Bruce* com a rei d'Escòcia. Fins la reforma protestant, l'església catòlica ha estat molt influent, el que indignava els nobles escocesos. Per això, sota la pressió del religiós *John Knox*, el parlament escocès va suprimir el culte catòlic l'any 1560 i va establir l'església presbiteriana com a religió d'estat.

Després de la mort d'*Elisabeth I d'Anglaterra* el 1603, el seu cosí *James Stuart* va esdevenir rei d'Escòcia i d'Anglaterra, amb conflictes entre les dues nacions. Per a preservar la pau, els parlaments escocès i anglès van signar l'acte d'unió el 1707, que unia Anglaterra, el País de Gal·les i Escòcia en un sol estat, la Gran Bretanya, amb un sol parlament. Però, la llei escocesa i l'església presbiteriana van ser conservades. Després de la mort de la darrera *Stuart*, la reina Anna, el 1714, el seu cosí alemany *Georges de Hanovre* fou

FOTOS. M. DELEMME I J. GIBERNAU

Els *Mariners* hem actuat també a Millport, una petita ciutat de 1500 habitants situada en una illa de l'estuari del riu Clyde. Fou un punt estratègic durant la batalla de *Largs* que foragità els vikings d'Escòcia. Els *Mariners* han estat albergats a l'hostal dels estudiants i han aprofitat per a fer una iniciació a la biologia marina a bord de l'*Aplysia*, amb el meu acompanyament. Al vespre, els *Mariners* hi van fer un recital d'havaneres amb explicacions traduïdes, i a continuació una vetllada catalana animada per cants catalans, jocs de cartes i amb un cremat preparat pels amics de l'associació catalano-escocesa. També es va organitzar una vetllada escocesa per a tastar el famós "Haggis" (panxa d'ovella farcida), acabada amb música i danses tradicionals escoceses.

coronat rei amb el nom de *Georges I*. Però molts escocesos eren fidels als *Stuart* i les rebelions esclataren per a restablir-los al tron de Gran Bretanya. Les tropes de *Charles Stuart* foren desfetes a *Culloden* el 1746. Després d'aquesta derrota, els britànics van voler destruir el sistema dels clans escocesos i tots els altres valors de la seva cultura. Van prohibir la seva llengua cèltica. Les poblacions van ser desplaçades de força, són les "*Highlands clearances*" (Buideu les muntanyes), el que va produir un descens de la població. Alguns foren deportats en el vast imperi britànic. Durant la revolució industrial, els muntanyencs escocesos van proporcionar gran part de la mà d'obra de les fàbriques. El destí d'Escòcia estava lligat al del Regne Unit. Escòcia ha produït homes cèlebres com *Adam Smith*, *David Hume*, científics

com *James Hutton*, *William Thomson*, *James Watt*, escriptors com *Robert Burns* i *Sir Walter Scott*. Durant el segle XIX Escòcia va esdevenir un centre important de la indústria, i Glasgow una de les més grans ciutats industrials de Gran Bretanya. Malgrat tot això, a Escòcia sempre ha existit un sentiment de separació d'Anglaterra. El Partit Nacional Escocès va ser fundat el 1934. Davant l'èxit d'aquest partit, una proposta de creació d'un parlament escocès propi ha estat proposat al parlament britànic el 1997. El referendun escocès ha estat aprovat amb un resultat del 74,30%. El parlament britànic va aprovar la Llei d'Escòcia i el maig de 1999, va tenir lloc les primeres eleccions i el juliol, s'ha pogut celebrar la primera sessió del parlament escocès d'ençà del 1707! A les eleccions de 2007, el SNP ha posat fi a 50 anys de dominació del partit treballista (*Labour party*) guanyant les eleccions amb 47 escons sobre 129.

La llengua oficial, parlada per la gran majoria de la població és encara l'anglès. El gaèlic escocès o llengua antiga de les muntanyes i de les illes era abans dominant en una gran part del país. Però, actualment només és utilitzada per unes 60.000 persones, un 1% de la població global. Però, per a respectar el seu passat cultural, unes mesures del govern escocès s'estan realitzant (a l'educació, la ràdio, la retolació i l'art). El gaèlic també és utilitzat en els tràmits dels afers escocesos del govern escocès. La llengua escocesa de les Baixes Terres (*Lowlands Scottish* ou *Lallans*) és una variant de les llengües gaèliques. Existeixen discussions per a saber si el *Lallans* és una llengua o un dialecte. D'altres variants

abunden a Escòcia com el dòric, parlat al nord-est, i els dialectes de les illes *Shetland* o *d'Orkney* que tradueixen una influència de les tribus nòrdiques.

La darrera vetllada passada a Escòcia va reunir els *Mariners* amb el personal del centre de biologia marina entorn d'una graella i una degustació de llangostins i altres productes del mar acabats de pescar pel segon vaixell del centre, *l'Aora*. Podem afirmar que després d'aquest viatge els escocesos i els catalans tenen moltes similituds, malgrat la diferència de clima. Són dos pobles dempeus, amb una identitat forta que lluiten per a mantenir la seva llengua i la seva cultura. ■

“ AL VESPRE, ELS *MARINERS*
HI VAN FER UN RECITAL
D'HAVANERES AMB
EXPLICACIONS TRADUÏDES,
I A CONTINUACIÓ UNA
VETLLADA CATALANA
ANIMADA PER CANTS
CATALANS, JOCS DE CARTES I
AMB UN CREMAT PREPARAT
PELS AMICS DE L'ASSOCIACIÓ
CATALANO-ESCOCESA ”

“ELS MARINERS” A LA CATEDRAL DE MILLPORT - FOTO DE JOSEP GIBERNAU

MEDIATECA "LUDOVIC MASSÉ" DE CERET

D'ençà d'alguns anys, mitjançant els contactes de Gentil Puig-Moreno, responsable del *Centre Cultural Català del Vallespir* (CCCV), amb ensenyants de la Universitat de Toulouse-le-Mirail, cada sis mesos rebem a Ceret uns deu estudiants del programa SIT (*Student International Training*) de la Universitat Vermont, que és situada a la costa est dels USA, al mateix estat de Vermont.

La recepció i acolliment d'aquests estudiants, que són en major part noies, es fa generalment a la mediateca de Ceret, com es pot veure a les fotos. Són estudiants que desitgen descobrir una llengua i una cultura regional i minoritària, amb els problemes lligats a la frontera. *"S'ha de dir que a Ceret estem ben situats per tractar aquesta problemàtica"* explica en Gentil Puig i Moreno. Precisament, aquests temes són inscrits en el programa SIT. Cal observar que no sempre corresponen als projectes o als programes de les universitats franceses. Per això són interessants.

Una experiència humana

Però, a l'origen, són estudiants que a més volen perfeccionar la llengua francesa en immersió a les famílies amb una estada de tres mesos a França. Cada vegada vénen de Tolosa i s'estan una setmana a Cotlliure. Cada dues vegades els rebem també entre les famílies del Vallespir voluntàries, durant uns deu dies. A totes les sessions visiten el Museu d'Art Modern de Ceret i participen a un seminari de tres hores dirigit pel professor universitari Gentil Puig i Moreno. És un curs centrat sobre les llengües minoritàries a Europa, a França i sobre la situació de la llengua catalana a la Catalunya del nord que té lloc als locals de la mediateca de Ceret.

Alguns membres del CCCV ja coneixen aquesta experiència i participen activament, no només acollint aquests estudiants a casa seva, sinó també orientant-los en les recerques que fan sobre un tema que han escollit. L'últim dia de curs, en una sessió oficial a la sala de casaments de l'ajuntament de Ceret, els estudiants exposen els resultats del seu treball amb vídeos de suport, en presència dels seus professors i de les famílies que els han acollit. Després d'un excel·lent pica-pica ofert per l'ajuntament de Ceret els estudiants americans s'acomiaden de les seves famílies d'acolliment, tot prometent que tornaran. Alguns ho han fet! Una bona experiència humana i cultural per a tots!■

ESTUDIANTS NORD-AMERICANS DE LA UNIVERSITAT DE VERMONT A CERET

per Arnau ANDREU,
periodista a L'INDÉPENDANT

FOTOGRAFIES D'ARNAU ANDREU

Butlleta de subscripció

Ompliu la butlleta amb lletres majúscules i envieu-la per correu postal o correu electrònic al

Centre Cultural Català del Vallespir (CCCV),
2, carrer Pierre Camo. 66400 Ceret - Vallespir.
Tel. 00.33.468.87.60.90 - 04.68.87.60.90
E-mail: g.puig-moreno@wanadoo.fr

Nom (o Entitat)

Cognoms

Adreça postal

C.P. Població

Comarca

Telèfon fixe

Mòbil.....

Adreça electrònica

.....@.....

Professió - Activitat

.....

Localitat i data

Signatura:

Banc / Caixa.....

Agència (núm.).....

Adreça

Població

Senyor director,

Us agrairé que atengueu a càrrec del meu Compte Corrent / Llibreta d'Estalvis.

núm. - - - - - (20 dígit),

els rebuts de **10 euros anuals** que presentarà el
CENTRE CULTURAL CATALÀ DEL VALLESPÍR

Ben atentament,

Signatura.....

lloc i data.....

Trabucaire Editions

11 rue Traverse de Pia -BP 4106-
66043 Perpinyà Cedex
04.68.61.02.82
trabucaire@wanadoo.fr
www.trabucaire.com

MALLART LLIBRES

Carrer Besalú, 12 - 17600 FIGUERES
Tel: 972 500 133 / Fax: 972 675 731
info@mallartllibres.com

le
**Cheval
DANS
l'arbre**
—
LIBRAIRIE
26, Bd Maréchal Joffre
66400 CÉRET
tél./fax 04.68.87.68.38

**LLIBRERIA ESPECIALITZADA EN
LLIBRES, MANUALS, REVISTES...**

Plaça Payrà, 7 - 66000 PERPINYÀ
Tel: 04 68 34 89 39
llibreriacatalana@free.fr

Ballesteries, 19. 17004 GIRONA
Tel./Fax 972 211 773
www.ulyssus.com
ulyssus@ulyssus.com

10, rue mailly - 66000 Perpignan
tel : 04 68 34 20 51 - fax : 04 68 35 48 71
mail : librairie.torcatis@wanadoo.fr

Ronda Rector Arolas, 4 "La Cate"
17600 FIGUERES
www.omnium.cat
altemporda@omnium.cat

Generalitat de Catalunya
Casa a Perpinyà

1, Carrer de la Fusteria
66000 PERPINYÀ - França
Tel. 00 33 468 35 17 14
casaperpinya@gencat.net

BUREAU DES AFFAIRES CATALANES

Generalitat de Catalunya

Libreries

Perpinyà
Rambla dels Estats, 116
(tel. 93 302 64 42)

Perpinyà
Carrer de la Fusteria, 12
(tel. 93 302 64 17)

Perpinyà
Carrer de la Fusteria, 12
(tel. 93 302 64 17)

Perpinyà
Carrer de la Fusteria, 12
(tel. 93 302 64 17)

Perpinyà
Carrer de la Fusteria, 12
(tel. 93 302 64 17)

Perpinyà
Carrer de la Fusteria, 12
(tel. 93 302 64 17)

Perpinyà
Carrer de la Fusteria, 12
(tel. 93 302 64 17)

Perpinyà
Carrer de la Fusteria, 12
(tel. 93 302 64 17)

Perpinyà
Carrer de la Fusteria, 12
(tel. 93 302 64 17)

Perpinyà
Carrer de la Fusteria, 12
(tel. 93 302 64 17)

Perpinyà
Carrer de la Fusteria, 12
(tel. 93 302 64 17)

Perpinyà
Carrer de la Fusteria, 12
(tel. 93 302 64 17)

Perpinyà
Carrer de la Fusteria, 12
(tel. 93 302 64 17)

Perpinyà
Carrer de la Fusteria, 12
(tel. 93 302 64 17)

Perpinyà
Carrer de la Fusteria, 12
(tel. 93 302 64 17)

Perpinyà
Carrer de la Fusteria, 12
(tel. 93 302 64 17)

Perpinyà
Carrer de la Fusteria, 12
(tel. 93 302 64 17)

Perpinyà
Carrer de la Fusteria, 12
(tel. 93 302 64 17)

Perpinyà
Carrer de la Fusteria, 12
(tel. 93 302 64 17)

Perpinyà
Carrer de la Fusteria, 12
(tel. 93 302 64 17)

Perpinyà
Carrer de la Fusteria, 12
(tel. 93 302 64 17)

Perpinyà
Carrer de la Fusteria, 12
(tel. 93 302 64 17)

Perpinyà
Carrer de la Fusteria, 12
(tel. 93 302 64 17)

Perpinyà
Carrer de la Fusteria, 12
(tel. 93 302 64 17)

Perpinyà
Carrer de la Fusteria, 12
(tel. 93 302 64 17)

Perpinyà
Carrer de la Fusteria, 12
(tel. 93 302 64 17)

Perpinyà
Carrer de la Fusteria, 12
(tel. 93 302 64 17)

Perpinyà
Carrer de la Fusteria, 12
(tel. 93 302 64 17)

Perpinyà
Carrer de la Fusteria, 12
(tel. 93 302 64 17)

Perpinyà
Carrer de la Fusteria, 12
(tel. 93 302 64 17)

Perpinyà
Carrer de la Fusteria, 12
(tel. 93 302 64 17)

Perpinyà
Carrer de la Fusteria, 12
(tel. 93 302 64 17)

Perpinyà
Carrer de la Fusteria, 12
(tel. 93 302 64 17)

Perpinyà
Carrer de la Fusteria, 12
(tel. 93 302 64 17)

Perpinyà
Carrer de la Fusteria, 12
(tel. 93 302 64 17)

Perpinyà
Carrer de la Fusteria, 12
(tel. 93 302 64 17)

Perpinyà
Carrer de la Fusteria, 12
(tel. 93 302 64 17)

Perpinyà
Carrer de la Fusteria, 12
(tel. 93 302 64 17)

Perpinyà
Carrer de la Fusteria, 12
(tel. 93 302 64 17)

Perpinyà
Carrer de la Fusteria, 12
(tel. 93 302 64 17)

Perpinyà
Carrer de la Fusteria, 12
(tel. 93 302 64 17)

Perpinyà
Carrer de la Fusteria, 12
(tel. 93 302 64 17)

Perpinyà
Carrer de la Fusteria, 12
(tel. 93 302 64 17)

Perpinyà
Carrer de la Fusteria, 12
(tel. 93 302 64 17)

Perpinyà
Carrer de la Fusteria, 12
(tel. 93 302 64 17)

Perpinyà
Carrer de la Fusteria, 12
(tel. 93 302 64 17)

Perpinyà
Carrer de la Fusteria, 12
(tel. 93 302 64 17)

Perpinyà
Carrer de la Fusteria, 12
(tel. 93 302 64 17)

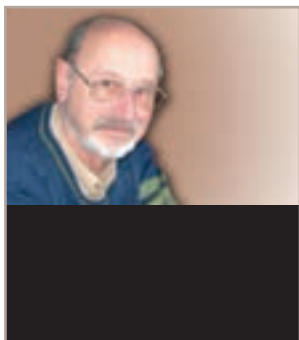
Perpinyà
Carrer de la Fusteria, 12
(tel. 93 302 64 17)

Notes de lectura

La Mecque du Cubisme 1900-1950.

50 anys que han fet entrar Ceret dins la història de l'Art
Yves Duchâteau

Es tracta d'un relat històric que fa referència a una abundant documentació que fa reviure els grans artistes, com Picasso, Déodat de Séverac, Hugué, Frank Burty, i tots aquells que van respondre a la seva invitació, Gris, Herbin, Kisling, Picabia, Dunoyer i Brune, Masson, Loutreuil, Krémègne, Soutine, Chagall, i d'altres, com Dubuffet, Dufy, Gargallo, Chapiro, Blatas, Pignon... pintors i escultors, i poetes, com Max Jacob, André Salmon, Guillaume Apollinaire, Tristan Tzara... o artistes i escriptors del país, com Aristide Maillol, Pierre Camo, Victor Crastre i Ludovic Massé. El marc era Ceret, on l'art de viure va seduir els seus hostes. Però també hi havia Montmartre i Montparnasse de principi de s.XX, el *Bateau-Lavoir*, la *Ruche*, la *Cité Falguière*, llocs d'una vida artística intensa; París i la Barcelona dels *Quatre gats*, on van lligar-se tots aquests destins amb la vila de Ceret. En rera fons, els esdeveniments històrics, literaris i artístics d'un període dens i atormentat, d'inici del segle fins als anys cinquanta de creació del Museu d'Art Modern.

La Maternitat d'Elna: bressol dels exiliats

Assumpta Montellà.
Ed. La Butxaca. BCN, 2005

La Maternitat d'Elna descobreix un dels capítols més dramàtics, tendres i desconeguts de la nostra postguerra. Entre els anys 1939 i 1944, la infermera suïssa Elisabeth Eidenbenz va salvar la vida de 597 infants. Eren els fills de les exiliades catalanes i espanyoles que malvivien en condicions penoses als camps de refugiats republicans de Sant Cebrià de Rosselló, Argelers i Ribesaltes, i que van tenir la sort de ser acollides a la maternitat que va crear Eidenbenz.

«Hi havia una mare que no tenia llet i el nen plorava de gana dia i nit. Quan es rendia de tant plorar, s'adormia i ella l'escalfava amb el seu cos. Les mantes que tenien encara estaven xopes d'aquells dies tan dolents de febrer.

Quan sortia el sol, posava el nadó a la sorra fins. La sorra li feia de manta. Al cap d'uns dies el nen es va morir de fred i de gana. Jo estava embarassada i només de pensar que el meu fill naixeria en aquell infern ja em desesperava». Mercè Domènech (Portbou, 2004)

Une enquête explosive

Miquel Llory
T.D.O Editions
Pollestres

Miquel Llory ingénieur et écrivain est déjà connu du Vallespir avec la publication de son roman *l'Expulsion*.

Au bord des lagunes audoises, une explosion a détruit la moitié d'une usine chimique. Un duo d'experts remuants est aussitôt envoyé sur place pour mener l'enquête.

Page après page, le lecteur va reconstituer le puzzle de la catastrophe en compagnie de nos deux enquêteurs et, petit à petit, s'insinuer dans leur quotidien. Dès lors, l'enquête deviendra une lutte continue pour la vérité, où se mêlent désir et séduction...

Le décor fantomatique des décombres, une pollution insidieuse, la «neige» qui ronge les alentours, un directeur lunaire et arrogant, des ouvriers écrasés par les contraintes de rentabilité, l'énorme pression de la production des pesticides, une installation vétuste pleine de menaces... et un couple d'experts qui se détestent farouchement et aimablement: voici le mélange d'ingrédients pour un cocktail... explosif!

«Une enquête implacable qui révèle les dessous effarants de l'Industrie chimique.»

“Tot cantant”

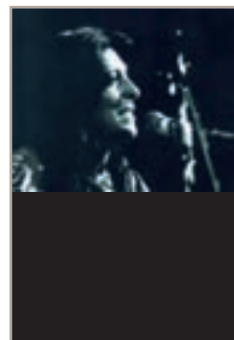
Teresa Rebull.
Ed. Columna
Barcelona, 1999

Teresa Rebull, cantant catalana integrada a la Nova Cançó l'any 1970, ens sorpren amb una intensa autobiografia en què es reflecteix el seu caràcter de dona lliutadora i compromesa amb la seva època. Les primeres paraules del poema *L'he vist* sintetitzen l'actitud vital de l'autora:

*Caminant entre les pedres
He alçat la pols dels camins:
M'han sorprès les tempestes
Avançant entre neguits.*

El text esdevé el testimoniatge d'una existència curulla de vivències que comprèn dues guerres: la que enfrontà les dues Espanyes qu va cantar el poeta Machado i la II Guerra Mundial. A Catalunya i després a França viu hores intenses que ens descriu amb un llenguatge ple d'amor i humanitat. Per tota l'obra plana, en definitiva, l'esperit obert que la du pels camins de la llibertat des d'una òptica democràtica i progressista. Tal com diu a la darrera estrofa de *L'he vist*:

*Cap al sud i cap al nord
A cavall de la muntanya;
D'ací portava el record,
D'allà altres despertaven.
Tot era el mateix sol,
Única la mar blava !*

AUCA DE JOAN SALA, "SERRALLONGA" (1594-1634)

Text: Joan Vilamala - Il·lustracions: Quim Bou

1
En un racó de pau,
la Sala de Viladrau,

5
Un seu germà belicós,
és un nyerro fervorós,

9
De Serrallonga, pubill,
llaure i caça com un conill

13
I fugint com una guilla
s'ajunta amb una quadrilla

17
Des del Far a Matagalls
arreu troba amagatalls

21
Fins que un dia el va traïr
l'hereu de Ca l'Agustí

2
...neix Joan Sala i Ferrer,
aquell famós bandoler,

6
... fautor d'en Rocaguinarda,
que el segueix amb l'espingarda

10
Fins que un dia un tal Barfull,
que se'l mira de mal ull,

14
...de lladres i bandolers,
que l'admiren d'allò més.

18
I és ell de les Guillerries,
el rei de nit i de dies.

22
Pagà cara la maldat.
Va ser pres i executat.

3
...el nom del qual hom prolonga
amb el d'àlies Serrallonga.

7
En un ambient així
aviat troba el camí

11
...d'un robatori, el delata,
i en Serrallonga me'l mata.

15
Bandoleja pel Vallès,
com aquell qui no fa res;

19
Quan li cal fuig cap a França,
d'on en torna quan se'n cansa.

23
Però el poble català
mai l'ha volgut oblidar,

4
De petit orfe de mare,
és un nervi, mai no para.

8
Quan es casa toca el dos
i s'estableix a Querós.

12
"Ara sí que l'has feta bona!",
diu plorant la seva dona.

16
... per la Vall d'en Bas i Olot,
i se'n torna, així que pot,

20
Així burla insistentment
el virrei i el somatent.

24
i amb romanços i cançons
el trobem per tots cantons.